

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας**

Γ΄ ΤΕΥΧΟΣ

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

8ος τόμος

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Τεύχος Γ΄
(1945- 2000)**

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

8ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο : Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.**

**Επιμέλεια έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου: Θεόφρ.
Τριανταφυλλίδης (1881-1955)
Δυο παιδιά στην παραλία (1919)
Εθνική Πινακοθήκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προσαρμογή:
Άννα Σπανάκη,
Εκπαιδευτικός

Επιμέλεια:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Εκπαιδευτικός

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής

**Συγγραφείς Προδιαγραφών
προσαρμογής των βιβλίων για το
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος
των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής στη
Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

Περικλής Σφυρίδης

[Εμάς άραγε ποιος θα μας κοιτάξει;]

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ από το μυθιστόρημα του Περικλή Σφυρίδη, Ψυχή μπλε και κόκκινη (1996). Για το βιβλίο του αυτό ο συγγραφέας γράφει τα εξής: «Η ψυχή μου είναι βαμμένη μπλε και κόκκινη, σαν της πατρίδας, με τα μπλε και τα κόκκινα παιδιά της. Όταν τα πρόσωπα και τα γεγονότα που σημάδεψαν τη ζωή μου άρχισαν να αναδύονται βασανιστικά στη μνήμη, σκέφτηκα ότι θα ήταν κρίμα να χαθούν, καθώς πλησιάζει πια η στιγμή που θα διαβώ το κατώφλι της ανυπαρξίας. Έγραψα λοιπόν το μυθιστόρημα αυτό, αξιοποιώντας τα βιώματά μου από την

Κατοχή, τον Εμφύλιο και τα χρόνια της Αντιπαροχής, που ακολούθησαν, όπως έπραξαν πριν από μένα κι άλλοι πεζογράφοι της Θεσσαλονίκης, για να μη μείνει η εποχή αυτή πεδίο μελέτης των νεότερων μόνο ιστορικών...». Η ιστορία τοποθετείται στη Θεσσαλονίκη και επικεντρώνεται στις περιπέτειες των συγγενών του συγγραφέα-αφηγητή, οι οποίες έχουν σχέση με την πολιτική και κοινωνική κατάσταση του τόπου. Ειδικότερα στο απόσπασμα του βιβλίου τονίζονται οι στενοί οικονομικοί και αισθηματικοί δεσμοί των μελών μιας οικογένειας που συγκεντρώνει τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας μικροαστικής οικογένειας.

Τη μέρα που ο πατέρας μου έδωσε εκείνο το βιβλιάριο ταμειευτηρίου με τα χρήματα της κηδείας του, φώ-

ναξε και την Αγγελική και μας είπε «Υπάρχουν και κάτι λίρες, κάποιες που περίσσεψαν, και να τις μοιραστείτε», και φανέρωσε το μέρος που τις έκρυβε, αλλά συμπλήρωσε αμέσως: «Της μάνας σας είναι, από τα οικόπεδα που πουλήσαμε στο **Τόπαλι***». Η μάνα όμως τις ήθελε για αποκούμπι, «Δύσκολα τα γέραματα, Περικλάκη μου», έλεγε, «Δεν ξέρω τι με περιμένει», κι όλο μου έριχνε κάτι σπόντες για οίκους ευγηρίας. Εγώ νευρίαζα, «Καλά, ρε μάνα», της έλεγα, «είναι ποτέ δυνατόν εγώ και η Αγγελική να σ' αφήσουμε να πας σε γηροκομείο; Τρε-

Τόπαλι: παλιά ονομασία του προσφυγικού συνοικισμού Ροδοχωρίου του Δήμου Συκεών Θεσσαλονίκης, ΒΔ της Άνω Πόλης και δυτικά του Επταπυργίου.

λάθηκες;» Εκείνη όμως τα είχε τετρακόσια κι απαντούσε διπλωματικά, «Χρυσός είσαι, γιόκα μου, αλλά έχεις και την πεθερά σου και δυο γριές στο ίδιο σπίτι δε χωρούνε. Όσο για την Αγγελική, καλό παιδί ο Μανόλης, αλλά γαμπρός θα μείνει πάντα». Εγώ στενοχωριόμουνα να μένει μόνη της με τόσες αρρώστιες, αλλά εκείνη ήταν ανένδοτη, «Μην επιμένεις», επαναλάμβανε, «δεν έρχομαι στο σπίτι σου, θέλω τη γωνιά μου. Εδώ τριγυρίζει και η ψυχή του πατέρα σου, μιλάω τα βράδια μαζί του και με συμβουλεύει». Και πράγματι χαιρόταν το σπίτι και τη μοναξιά της, φρόντιζε λουλούδια σε γλάστρες στην τάρτσα, άλλαζε καλύμματα στον καναπέ και σεμνέν στα τραπεζάκια, κεντημένα με τα χέρια της, άλλα το χειμώνα κι άλλα το καλοκαίρι, για να χαίρεται τις

εποχές, καλούσε το μήνα μια φορά κάτι γριές φίλες της —όλες χήρες— για καφέ, πήγαινε συχνά τα απογεύματα σιγά σιγά στο σπίτι της Αγγελικής, που ήταν κοντά, και κάθε Κυριακή ανελλιπώς την έπαιρνα εγώ για φαγητό (και ντυνόταν στην τρίχα), όπου όμως ξίνιζε τα μούτρα της όταν αντάμωνε τη συμπεθέρα, την κυρα-Λισάβετ, που στα βαθιά της γεράματα τα είχε τελείως χαμένα κι έλεγε ποιήματα και τραγουδάκια, «Τη μάνα του ναύτη» κι άλλα της νιότης της, μ' εκείνη την ψιλή και γλυκιά φωνούλα, κι η μάνα έκανε το σταυρό της, «Πώς καταντάει ο άνθρωπος», αναρωτιόταν και φοβόταν ίσως μην πάθει τα ίδια. Γιατί η πεθερά μου έβλεπε και οράματα, πως της χτυπούσαν την πόρτα άγιοι κι άλλοτε ο Αντρέας, και τα βράδια ξυπνούσε απ' το όνειρο και

τσίριζε, «Ίκηηη, Ίκηηηη», κι έτρεχε η Φρίντα στον κάτω όροφο, στο μικρό διαμέρισμα κάτω από το σπίτι μας, που το νοικιάσαμε για να την έχουμε κοντά μας. Κι ήταν αυτές οι έγνοιες αλλά και οι άλλες των παιδιών, που σπούδαζαν ο ένας στο Βέλγιο κι ο άλλος στη Γερμανία, που δεν είχα λεφτά ούτε μυαλό για να σκεφτώ να χτίσω ένα σπίτι στη Σκύρο, έστω και αυθαίρετο όπως όλοι, στο οικόπεδο που μου χάρισε ο **Ντίνος***, παρά μόνο τα καλοκαίρια, που στριμωχνόμασταν η οικογένεια στο τροχόσπιτο, κι άλλοτε στήναμε και μια σκηνή σαν γύφτοι, έλεγα τότε «Δεν πάει άλλο, δεν επιτρέπεται, να έχουν όλοι οι γείτονες τακτοποιηθεί, κι εγώ μόνο, ο για-

Ντίνος: δικηγόρος, ξάδελφος του αφηγητή, από τη Σκύρο.

τρός, δακτυλοδεικτούμενος να μένω σε τσαντίρι». Γι' αυτό το αποφάσισα κι είπα της μάνας, με κρύα είναι αλήθεια καρδιά και με ντροπή μεγάλη, «Δε μου δίνεις εκείνες τις λίρες, βρε μαμά, έχω κι εγώ κάτι οικονομίες, θα βάλω και γραμμάτια όπως πάντα, να φτιάξω ένα σπίτι στο νησί, να 'ρθεις κι εσύ το καλοκαίρι ν' αλλάξεις περιβάλλον», γιατί πήγαινε πάντα με την Αγγελική, που μαζί με τον Μανόλη είχαν δικό τους σπίτι στη Χαλκιδική. Την έπιασε και η Αγγελική, «Δώσ' τες», της είπε, «Τι φοβάσαι; Και κράτα τις δικές μου». Έτσι κάποιο βράδυ με φώναξε και μου τις έδωσε κλαίγοντας από χαρά, όχι από λύπη ή φόβο, γιατί ξέρω πόσο πολύ μ' αγαπούσε. Και σηκώθηκε το σπίτι σ' ένα εξάμηνο και το καλοκαίρι έφερα τη μάνα να παραθερίσει στη Σκύρο

ύστερα από τόσα χρόνια. Έκανε βόλτες μέχρι τη θάλασσα κι εγώ την πήγα σ' εξοχές με τ' αυτοκίνητο, «Περικλάκη μου», έλεγε, «ούτε να το ονειρευτώ μπορούσα τέτοιο καλοκαίρι». Μόνο σαν ζήτησε να επισκεφθεί τη θείτσα **Πίτσα***, εκείνη προφασίστηκε την αδιάθετη και κουρασμένη, «Μιαν άλλη φορά», το ανέβαλε, κι η μάνα πικράθηκε. «Πάντα τέτοια ήταν», μου είπε. Με το που γυρίσαμε στη Θεσσαλονίκη θαρρείς ματιάστηκε κι άρχισαν τα σπασίματα, τα δυο από πέσιμο στην ουρίτσα και στα πλευρά, το τρίτο αυτόματο στο πόδι και χειρουργήθηκε επειγόντως, «Μπρος

Πίτσα: αδελφή του πατέρα του αφηγητή, που ήταν δασκάλα στο νησί και αυστηρή στη συμπεριφορά και στο χαρακτήρα.

γκρεμός και πίσω ρέμα», μου είπαν οι συνάδελφοι, που φοβήθηκαν ότι δε θα τα καταφέρει η καρδιά της. Βγήκε από το χειρουργείο σε κρίσιμη κατάσταση, πειράχτηκαν και τα νεφρά της, και μετά την κλινική την πήρα σπίτι για ανάρρωση, όπως και τις προηγούμενες φορές που έπεσε και χτύπησε, κάτι που δεχόταν πάντα δύσκολα ή από ανάγκη, παρόλο που η κυρα-Λισάβετ είχε πια πεθάνει, γιατί ήταν υπερήφανη, δεν ήθελε να γίνεται βάρος, «Ακόμα δεν ξεκουράστηκες από τη μια γριά, σου ήρθε τώρα και η άλλη, κι η Φρίντα τι φταίει να βασανίζεται», μου έλεγε συνέχεια και παρακαλούσε το Θεό για να την πάρει. Αλλά εγώ τη μάλωνα, «Πάψε, ρε μάνα», της έλεγα, «μη χάνεις το θάρρος σου· το καλοκαίρι θα 'μαστε στη Σκύρο πάλι». Τα Χριστούγεννα ευχαριστή-

θηκε που μαζευτήκαμε, όπως το συνηθίζαμε, όλοι στο σπίτι, παιδιά κι εγγόνια, που τα λάτρευε, ιδίως τον Γιώργο, που είχε το όνομα του άντρα της, του παππού του, και ζούσε μακριά στη Γερμανία. Έβαλε τα λεφτά από το δώρο και τη σύνταξη σε φακελάκια και μας τα μοίρασε, όπως κάθε χρόνο, κι όταν εμείς της φέραμε τα δώρα της, «Τι να τα κάνω», είπε, «τι μου χρειάζονται;» αλλά κράτησε την κρέμα για το πρόσωπο και μια κολόνια. Κι ήρθε μια γρίπη φονική το Φεβρουάριο και την έριξε με πυρετό, «Θα πάμε πάλι στο νοσοκομείο, μάνα», της είπα, αλλά αρνήθηκε κατηγορηματικά, «Αδύνατον», μου το ξέκοψε, «κουράστηκα δυο χρόνια με τις κλινικές και με τη ζωή την ίδια, έτσι όπως κατάντησα, κι ούτε να γίνω πρόκειται καλά, δεν το κατα-

λαβαίνεις;» Κι άνοιξε την τσάντα της και μου έδωσε κι αυτή ένα βιβλιάριο ταμειευτηρίου, «Όπως ο πατέρας σου», μου είπε, «γιατί πλησιάζει η ώρα». Κι είδα με έκπληξη ένα ποσόν σεβαστό, «Ό,τι περισσέψει είναι του Γιώργου», ψέλλισε, «Να του τα στείλεις στη Γερμανία, να μη ζορίζεται». Κι έβαλα κρυφά τα κλάματα, γιατί θυμήθηκα τη μάνα τους χειμώνες σπίτι της, τυλιγμένη μ' ένα σάλι να τουρτουρίζει από το κρύο για να κάνει οικονομία στο πετρέλαιο. Έσβησε κάποια νύχτα αρχές Μαρτίου μες στα χέρια μας. Τηλεφώνησα κι έφτασε η Αγγελική αλαφιασμένη και κάθισε δίπλα της και τη χάρεινε, ζεστή ακόμα, ενώ το σκυλί μας, η Κνουλπ, κούρνιασε στην αγκαλιά της αδελφής μου κι έτρεμε συνέχεια. Μόνο ο άλλος, ο Ορφέας, ο «Μαυρούκος» όπως τον

φώναζε η γιαγιά, η μάνα μου, ήταν μικρός και γάβγιζε χαρούμενος τον κόσμο που ερχόταν, όπως πριν από χρόνια πολλά ο Αντρέας, μικρός τότε κι αυτός, έκανε χαρές στην κηδεία του παππού του, του μπαρμπα-Αντρέα, κι έλεγε στον κόσμο «Περάστε, έχει γενέθλια σήμερα ο παππούς, με πολλά κεράκια». Τα θυμηθήκαμε όλα αυτά τις προάλλες με τη Φρίντα, όταν ένα γλυκό απόβραδο του φθινοπώρου καθόμασταν στον κήπο μας στη Σκύρο και μοσκοβολούσε εκείνο το νυχτολούλουδο, «Μόλις γυρίσουμε στη Σαλονίκη, να πάμε λουλούδια στις μάνες μας», μου είπε, «Οι τάφοι τους θα θέλουν περιποίηση», κι αμέσως συννέφιασε κι αυθόρμητα αναρωτήθηκε: «Εμάς άραγε ποιος θα μας κοιτάξει;» «Να 'ναι καλά η σύνταξη», απάντησα, γιατί έχω πλέον

καταλάβει το νόημα από τις σπόμενες που μου έριχνε η μάνα μου για τους οίκους ευγηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να βρείτε τα στοιχεία που επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η οικογένεια του αφηγητή είναι μια τυπική μικροαστική οικογένεια.**
- 2. Να χαρακτηρίσετε το ήθος των γονιών του αφηγητή από τη συμπεριφορά και τις πράξεις τους.**
- 3. Ποιες επιπτώσεις έχουν οι οικονομικές σχέσεις των μελών της οικογένειας στα αισθήματά τους;**
- 4. Να βρείτε α) τα αυτοαναφορικά στοιχεία του κειμένου και β) Το αισθητικό αποτέλεσμα.**

Περικλής Σφυρίδης

Γεννήθηκε το 1933 στη Θεσσαλονίκη, όπου είναι μόνιμα εγκαταστημένος, και σπούδασε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου αυτής της πόλης. Εργάστηκε ως καρδιολόγος μέχρι το 1994. Στα γράμματά μας εμφανίστηκε το 1974 και συνεργάστηκε με το περιοδικό Διαγώνιος. Έργα του: Ποιήματα: Περιστάσεις (1974), Αντιπαροχή (1978). Διηγήματα: Η αφίσα (1977), Χωρίς αντίκρισμα (1980), Το τίμημα, (1982), Κούφια λόγια (1984), Τίμημα χωρίς αντίκρισμα (1986), Μισθός ανθυπιάτρου

(1987), Από πρώτο χέρι (1989), Χαράμι (1992). Μυθιστόρημα: Ψυχή μπλε και κόκκινη (1996) Μελέτες: Οι καλλιτέχνες της «Διαγωνίου» (1985), Δώδεκα ζωγράφοι της Θεσσαλονίκης (1986), Πεζογράφοι της Θεσσαλονίκης (1992) κ.ά.

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης (1908-1993), Θεσσαλονίκη, Αρχαίος Τάφος και μαιευτήριο

**Ν. Δ.
Τριανταφυλλόπουλος**

Σκαριμπικό αλλιώτικο

Το ΔΙΗΓΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΕ με το ψευδώνυμο Νίκος Γριπονησιώτης. Ο συγγραφέας στα λογοτεχνικά του έργα συνήθως ανοίγει ένα διάλογο με το συμπατριώτη του Σκαρίμπα και τους ήρωες των έργων του. Παλαιότερα ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης στο βιβλίο του Το μυθιστόρημα της Κυρίας Έρσης (1966) δανείστηκε τα ονόματα των ηρώων του από τη νουβέλα του Γ. Δροσίνη, Έρση (1922). Το Σκαριμπικό αλλιώτικο πρωτοδημοσιεύτηκε στην Προοδευτική Εύβοια (16.10.1986) ύστερα από την παράσταση στη Χαλκίδα του θεατρικού έργου του Γιάννη Σκαρίμπα (1892-1984) **Ο ήχος του κώδωνος**

(1950)¹. Περιέχεται επίσης στο περ. Τα Νεφούρια τχ. 1/1999. Τα πρόσωπα που αναφέρονται με τα ονόματά τους στο κείμενο είναι από το θεατρικό έργο και από το **Μαριάμπα του Σκαρίμπα** ².

Ανοιχτή η αυλαία προτού αρχίσει η παράσταση και το σκηνικό σου θύμιζε στιγμές στιγμές έναν μισόπικρο Καραγκιόζη. Το μαγνητόφωνο καβούρντιζε παλιά τραγούδια, οι λιγοστοί στην αρχή θεατές φαίνονταν βυθισμένοι, παρεκτός από ένα μωρό που έκλαιγε παραπονεμένο, και τα προσχολικά πιτσιρίκια δε σταματούσαν να μασουλάνε. Κάποιο περίεργο καράβι είχε ξεμπαρκάρει μπροστά μου τρεις Πακιστανούς ή κάτι τέτοιο, καναδυό εύσωμες είχαν μισοκοσμικό μισοδιανοούμενο ύφος, κάπου ανταλλάχτηκαν διεκδικητικοί διαξιφισμοί «δεν επιτρέ-

ΠΩ... ΠΟΙΟΙ ΕΙΣΤΕ ΣΕΙΣ;», «ΜΕ ΠΟΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ ΕΜΠΟΔΙΖΕΤΕ;», ΤΑ ΜΗΧΑΝΑΚΙΑ ΒΟΥΙΖΑΝ ΑΣΤΑΜΑΤΗΤΑ ΑΠΈΞΩ. ΣΙΓΑ ΣΙΓΑ ΈΡΧΟΝΤΑΝ ΌΛΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΌΤΕΡΟΙ, Η ΠΑΡΆΣΤΑΣΗ ΑΡΓΌΥΣΕ Ν' ΑΡΧΊΣΕΙ, ΜΠΟΡΕΊ ΝΑ ΠΕΡΙΜΈΝΑΜΕ ΚΑΝΈΝΑΝ ΕΠΊΣΗΜΟ, ΔΕΝ ΠΕΊΡΑΖΕ, ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΌ ΈΔΙΝΕ ΛΑΜΠΡΈΣ, ΠΟΥ ΛΈΝΕ, ΥΠΟΣΧΈΣΕΙΣ, ΘΑ ΞΑΝΑΡΧΌΤΑΝ ΛΟΙΠΌΝ Η ΧΑΛΚΊΔΑ;

Η ΔΙΠΛΑΝΉ ΜΟΥ ΦΙΛΌΛΟΓΟΣ ΜΕ ΡΩΤΌΥΣΕ ΑΝ ΠΡΆΓΜΑΤΙ ΤΟ ΈΡΓΟ ΈΧΕΙ ΒΑΣΙΣΤΕΊ ΣΕ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΌ ΤΗΣ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΉΣ ΠΆΛΗΣ. ΜΕ ΠΉΡΕ Ο ΚΑΤΉΦΟΡΟΣ ΞΑΦΝΙΚΆ, ΞΎΠΝΗΣΕ Ο ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΌΣ ΕΑΥΤΌΣ ΜΟΥ, ΌΧΙ, ΑΠΟΚΡΊΘΗΚΑ, ΔΆΝΕΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΓΡΑΦΉ ΕΊΝΑΙ ΤΟ ΈΡΓΟ, ΑΓΓΛΟ-

νορβηγικά πρότυπα* μεταφερμένα στα καθ' ημάς θα δούμε, πήγαινα να καταστρέψω από μόνος μου την προσδοκία, μαχόμενοι να διώξω τη Χαλκίδα.

Τη φέραν όμως ολόσωμη τα συμπαθητικά παιδιά του θιάσου, που ξεκίνησαν μ' έναν σχεδόν ακίνητο χορό, ωσάν σε κατάστρωμα πετρω-

αγγλονορβηγικά πρότυπα: το
άγγλο- υπαινίσσεται τη δίκη του
κατά του Αργύρη Βαλσαμά, που
είχε πει ότι Η γυναίκα του Καίσαρος
(δηλ. ο Ήχος του κώδωνος) είναι
σχεδόν αντιγραφή του έργου του
Σώμερσετ Μωμ Το βαμμένο πέπλο.
Το νορβηγικό υπαινίσσεται την
επίδραση των Μυστηρίων του
Κνουτ Χάμσουν στον Μαριάμπα. Ο
Σκαρίμπας αντιδρούσε έντονα,
όταν άκουγε τέτοιες απόψεις.

μένου καραβιού. Ο Αργυράμος μάλλον παραφωνούσε κάνοντας τους Πακιστανούς, ποιος ξέρει πούθε φερμένους, να χασκογελάνε, τα μικρά συνέχιζαν να τσαλακώνουν σακούλες, τα παιδιά όμως που έπαιζαν στη σκηνή κρατούσαν τη θερμή ψυχραιμία τους και μπέρδευαν τρομερά τις μοίρες τους. Η Χαλκίδα είχε έρθει και κυμάτιζε βαρειά μέσα σε θολό νοτιά.

Η Μύριαμ, με την υπόβραχνη φωνή της, δεν μου θύμιζε την εξωτική Μύριαμ Χόπκινς Λάι, εκείνην που αθέλητα κεραύνωσε με λυκόσκαγα του Πριόβολου τον μυστήριο γεωπόνο. Καθόλου μα καθόλου δεν της έμοιαζε κι ωστόσο όλα τραβούσαν καλά, έρχονταν βαπτόρια με γιρλά-

ντες αφρών, η Σουβάλα* κοιμόταν στο λυκόφως και στη σκιά του Κόκκινου Σπιτιού*. Η Ιουλία καμιά σχέση δεν είχε με την Ουλαλούμ* της Χαλκίδας —ή, μάτια μου, είχε και με το παραπάνω, και μόνο εγώ ο στραβός δεν το 'βλεπα: Όπως και να 'ναι, καλά τους έπαιξε και τους τρεις στην παλάμη της, καλά τρα-

Σουβάλα: συνοικία και ομώνυμος ορμίσκος στο βόρειο λιμάνι της Χαλκίδας

Το Κόκκινο Σπίτι: Η γνωστή έπαυλη που ανήκε σε πλούσιο γαιοκτήμονα της περιοχής, στο δυτικό άκρο του ορμίσκου της Σουβάλας.

Είναι ένα από τα χαρακτηριστικά κτίσματα της παλιάς Χαλκίδας

Ουλαλούμ: ποιητικό πρόσωπο της ομώνυμης πρώτης ποιητικής συλλογής του Σκαρίμπα (1936).

βούσε ή χαλάρωνε τα σκοινιά, άσχετα αν στο τέλος μπλέχτηκε αξέμπλεχτα κι η ίδια.

Το μωρό αποκάτω δεν έλεγε να μερώσει, τα μεγαλύτερα δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι παρασταίναν αυτοί πάνω στη σκηνή, κάπου κάπου φαλτσάριζε κάποιο γέλιο, όμως η Χαλκίδα είχε κουβαληθεί οριστικά στο σαρόνι της Ιουλίας. Κανείς και τίποτε δεν δήλωνε πως φυσάει νοτιάς, αλλά τον ένιωθες που έγλειφε τα παραθυρόφυλλα, ξεμάλλιαζε τις στρατιωτικές φιλύρες του τραίνου, ρήμαζε τον μακάβριο κήπο, η Ζαλούχου θα κρύωνε και θα σφιγγόταν στην μπέρτα

της, η Έλιζε Μαίηλυ* , δραπετεμένη από το πορτραίτο της, θα έκοβε σπαθάτη απελπισμένες βόλτες στα έρημα και υγρά νότια μουράγια. Πώς μπορούσε λοιπόν ο Αντρέας Βλαντής να ξεφύγει από το πεπρωμένο τέλος, έτσι στενά κυκλωμένος και αδυσώπητα πολιορκημένος από τη Χαλκίδα; Αδύνατο πράγμα βέβαια.

Ύστερα βρόντηξε η μαγνητοφωνημένη καραμπίνα και η Χαλκίδα μαρμάρωσε για ώρα. Όταν σβήσανε τα φώτα της σκηνής και βγήκα στο δρόμο, η πόλη, η άλλη πόλη,

Έλιζε Μαίηλυ: ποιητική ηρωίδα του Σκαρίμπα που δραπέτευσε από το πλαίσιο της εικόνας του ζωγράφου της (στο ποίημα «το πορτραίτο της Έλιζε Μαίηλυ» της συλλογής Εαυτούληδες).

με ακολουθούσε παραπατώντας κι αυτή. Όμοια όπως εδώ και αναρίθμητα χρόνια, τότε που βγήκα τρεκλίζοντας από τη βιβλιοθήκη, εκεί στο παλιό Δημαρχείο, και τραβούσα κατά το σπίτι μου συνομιλώντας ψιθυριστά με τον πεθαμένο Μαριάμπα. Ψιθύριζα και τώρα:

Τράβα τυφλά! θε να 'βρουν την καρδιά μου
τα σκάγια και τ' αμίλητο σκοτάδι,
αλλά, χρυσή, με μια στρώσε με
χάμου
και μην στητή προβάλεις, μες στο
βράδυ* .

«Τράβα τυφλά!... μες στο βράδυ»: στίχοι του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου από ποίημά του που περιέχεται στο διήγημα Τέρατα και σημεία της συλλογής Λιμενάρχης Ευρίπου (1993).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο ήχος του κώδωνος: Θεατρικό έργο ανάμεσα στη φάρσα και στο δράμα. Τοποθετείται στη Χαλκίδα του Μεσοπολέμου. Βασικό πρόσωπο ο Αντρέας Βλαντής, ένας ιδιόρρυθμος σκαριμπικός ήρωας, που αγαπά πολύ τη γυναίκα του Ιουλία. Αυτή όμως, φιλάρεσκη και επιπόλαιη, παίζει με δυο άντρες: τον άντρα της με τον οποίο είναι ερωτευμένη και το δικαστικό Ζανή Αργυράμο, τον υποτιθέμενο εραστή της, που τη φλερτάρει μέσα στο σπίτι της, με την ανοχή του Αντρέα, ο οποίος της έχει απόλυτη εμπιστοσύνη (ιψενικό τρίγωνο). Η Ιουλία αντιδρώντας με πείσμα στη λογική του άντρα της, θα επιδιώξει να φύγει με τον Αργυράμο. Αυτός

αρνείται, μη θέλοντας να καταστρέψει την καριέρα του και η Ιουλία θα καταφύγει σε έναν παλιό θαυμαστή της, το Μουζά, που θα τον παντρευτεί καταδικάζοντας σε δυστυχία τον εαυτό της, την αδελφή της Μύριαμ, που θα παντρευόταν το Μουζά, και τον Αντρέα που θα φύγει από τη Χαλκίδα. Όταν ύστερα από επτά χρόνια θα επιστρέψει στη Χαλκίδα ο Αντρέας, ερωτευμένος πάντα με τη γυναίκα του, θα προετοιμάσει το θάνατό του από το χέρι της. Αυτή θα τον σκοτώσει άθελά της πυροβολώντας τον με δυο λυκόσκαγια, τα οποία είχε βάλει στο δίκανο ο Αντρέας, αφού αφείρεσε τους δυο άδειους κάλυκες με τους οποίους σκόπευε να τον πυροβολήσει για να τον τρομάξει.

2. Μαριάμπας (1935). Το πρώτο μυθιστόρημα του Σκαρίμπα. Ο ομώνυ-

μος ήρωάς του, γεωπόνος και συγγραφέας, είναι πρόδρομος του Αντρέα Βλαντή, αλλά περισσότερο αντιπροσωπευτικός τύπος του Σκαρίμπα. Προετοιμάζει το θάνατό του από το χέρι της Μύριαμ Χόπκινς Λάι, συζύγου του Άγγλου προξένου της Χαλκίδας, που τον πυροβόλησε στον κήπο του σπιτιού της με δυο λυκόσκαγια, τα οποία ο ίδιος είχε βάλει κρυφά στο δίκαννο. Η Ζηνοβία Ζαλούχου είναι ένα άλλο από τα γυναικεία πρόσωπα του μυθιστορήματος. Υποδύεται το ρόλο της Τζουλιέτας στο ρομάντζο που έγραφε ο Μαριάμπας. Μετά το θάνατό του η Ζαλούχου αυτοκτονεί με δυο ροζ παστίλιες σουμπλιμέ, όπως και η ηρωίδα του μυθιστορήματος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια είναι η προσδοκία του αφηγητή πριν από την παράσταση και με ποια φράση υποδηλώνεται; Να σχολιάσετε τη φράση.**
- 2. Ποια σημασία νομίζετε ότι αποκτά μέσα στο κείμενο το χωρίο: «δάνειο και μεταγραφή είναι το έργο, αγγλονορβηγικά πρότυπα μεταφερμένα στα καθ' ημάς θα δούμε»;**
- 3. Να συζητήσετε το νόημα της φράσης: «Όταν σβήσανε τα φώτα... κι αυτή».**
- 4. Τι θέλει να δείξει ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου με τους στίχους του;**
- 5. Το αφήγημα μοιάζει με κείμενο θεατρικής κριτικής για το έργο και την παράσταση: να τεκμηριώσετε αυτή τη φράση με χωρία του κειμένου**

Νίκος Δ. Τριανταφυλλόπουλος

Γεννήθηκε στο Διδυμότειχο το 1933, μεγάλωσε στη Χαλκίδα, όπου είναι μόνιμα εγκατεστημένος, σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε στη Μέση εκπαίδευση. Έργα του: Ποιήματα: Το λαγούμι (1979), Για το θαλασσινό αηδό-νι (1984), Το βαθύ πηγάδι ή εκρήξεις συναφών φωτοβολίδων (1989). Πεζά: Τρία θαλασσινά Ειδύλλια (1986), Επι-σειούσα ανέμου (1989), Λιμενάρχης

Ευρίπου (1993), για το οποίο τιμήθηκε το 1994 με το Κρατικό βραβείο διηγήματος, Περίτριμμ' αγοράς Θεσσαλονίκιον (1993), Ανύπαρχτο λιμάνι (1998). Φιλολογικά και άλλα: Διδακτικά δοκίμια για το Λύκειο και το Γυμνάσιο, φιλολογική έκδοση του έργου του Παπαδιαμάντη, έκδοση του έργου του Μωραϊτίδη κ.ά.

**Τάσσος (Αλεβίζος) (1914-1985),
Αγρότες της Μεσσηνίας (1957)
έγχρωμη ξυλογραφία**

Ο λάκκος

Το ΑΦΗΓΗΜΑ ΑΝΗΚΕΙ στη συλλογή Η παρέλαση, 1976.

Απέναντι στο σπίτι μας ήταν ο λάκκος. Ήταν για τα θεμέλια του σπιτιού που δεν το χτίσανε γιατί ήρθε η κατοχή. Έτσι απόμεινε μονάχα ο λάκκος, σκαμμένος κανονικά απ' τις δυο μεριές, κατηφορικός από τις άλλες, προς το σταυροδρόμι, για να κατεβαίνουνε, ως φαίνεται, τα φορτηγά που κουβαλούσανε τα μπάζα. Στο λάκκο κάναμε τα πιο πολλά παιχνίδια μας. Παίρναμε λαμαρίνες και τις γυρνούσαμε κατά πάνω σαν έλκηθρο, ανεβαίναμε απάνω και γλιστρούσαμε στην κατηφόρα μέχρι τον πάτο του λάκκου, όπου φυτρώνανε τσουκνίδες ανάμεσα σε σκου-

ριασμένα ντενεκέδια, παλιοσιδε-
κά και λογιώ λογιώ βρωμιές. Οι
τσουκνίδες τσιμπούσανε και φέρ-
νανε φαγούρα. Μάλιστα, εκεί που
τσιμπιόσουνα πρηζότανε το δέρμα
σα να του είχανε περάσει από κάτω
κουμπί. Έπρεπε τότε να το τρίψεις
με φύλλο από μολόχα κι η φαγούρα
κοβότανε μαχαίρι. Αν πάλι δεν έβρι-
σκες μολόχα —πού να τη βρεις;—
έκανες ένα σταυρό με το νύχι απά-
νω στο πρήξιμο και μονομιάς ο πό-
νος έδιωχνε τη φαγούρα.

Ο λάκκος ήταν παγίδα πλάι στο
σκοτεινό δρόμο. Ήτανε, βλέπεις, κι
η συσκότιση, κι αυτοί οι

«πεταλάδες»* που μόλις βράδιαζε κάνανε περιπολία κι άμα βλέπανε καμιά φωτεινή χαραμάδα στο παράθυρο στήνονταν από κάτω και φώναζαν «φως φως» με τις αγριοφωνάρες τους, όσο να ταιριάσεις την κουβέρτα και να μη φέγγει καθόλου. Έτσι τη νύχτα η γειτονιά ήτανε θεοσκότεινη, κι άμα δεν ήξερες τους δρόμους και προπάντων άμα ήσουν αμεθυσμένος μπορούσες να βρεθείς

«πεταλάδες»: Έτσι αποκαλούσαν, στην Κατοχή, οι Έλληνες στη Θεσσαλονίκη τους Γερμανούς της ειδικής στρατιωτικής αστυνομίας, επειδή έφεραν στο στήθος μεταλλικό σήμα (πέταλο).

σούμπιτος* οχτώ μέτρα μες στο λάκκο.

Έτσι μεθυσμένος βρέθηκε ο Ζάκας, ο δικηγόρος στη γειτονιά εκείνο το βράδυ, έπεσε μες στο λάκκο και τσάκισε το πόδι του. Βγήκαμε να τον σηκώσουμε μ' όλο που ήταν απαγορευμένη η κυκλοφορία κι αυτός αντί για «ευχαριστώ» μας σκυλόβριζε «κομμούνες» κι άλλα· κι αυτό γιατί; Γιατί, λέει, ήθελε καλά και σώνει να κοιμηθεί απόψε στο σπίτι μας κι αύριο έβλεπε. Μα ο πατέρας είδε το χάλι που 'χε το ποδάρι του κι έτρεξε και τηλεφώνησε στον Ερυθρό Σταυρό, κι ήρθανε και τον πήρανε.

Έτσι επικίνδυνος ήταν ο λάκκος κι εμείς τον κάναμε ακόμη πιο επι-

σούμπιτος: α) ξαφνικός β) ολόκληρος, ολόσωμος

κίνδυνο με τ' ακροβατικά μας στην άκρα του και το ψαχτήρι μας μες στο σκουπιδαριό που πέταγαν οι Γερμανοί απ' το Φρουραρχείο. Εκεί μες στο βουνό απ' τα σκουπίδια βρίσκαμε καμιά φορά πράγματα χρήσιμα για το σπίτι, κι ακόμα σφαίρες και βλήματα αχρηστεμένα. Το Μάριο το ζηλεύαμε όλοι, γιατί είχε βρει μια άδεια δεσμίδα από πολυβόλο, δυο μέτρα, και μονοκόμματη, και την κουβαλούσε συνέχεια μαζί του, χιαστί στο στήθος και δυο κάτια στη μέση. Όμως δεν άργησε να γίνει το κακό. Μια μέρα που ψάχναμε με τον Ευθυμάκο στο λάκκο, ο Ευθυμάκος βρήκε μια ιταλικιά χειροβομβίδα απ' αυτές που ήτανε ένας κύλινδρος που ξεβίδωνε στη μέση. Εγώ ήξερα πως είναι χειροβομβίδα γιατί είχα δει μια ίδια στις θείας μου που την είχε για τσιγαρο-

θήκη. Του είπα να μη την πειράξει, μα αυτός σημασία δε μου 'δωσε, ή-τανε βλέπεις μεγαλύτερος και τη χτυπούσε απάνω σε μια πέτρα για-τί στο βίδωμα είχε πιάσει σκουριά και δεν άνοιγε. Μ' έπιασε φόβος ξα-φνικός κι ανεξήγητος κι έτρεξα προς τα πάνω και τότε ακούστηκε το «μπαμ» κι ούτε που το κατάλαβα για πότε βρέθηκα τιναγμένος εκεί που βρέθηκα και παραζαλισμένος. Είδα τους μεγάλους να κατηφορί-ζουνε στο λάκκο, άλλοι με ψάχνανε στο σώμα να δουν τι έπαθα κι άλλοι κουβαλούσαν τον Ευθυμάκο με κα-ταματωμένα τα μούτρα του, αναί-σθητο κι η κυρά Λισάβετ με πήρε αγκαλιά στο σπίτι μας, μου 'δωσε να πιω νερό με ζάχαρη και μ' έβαλε να κατουρήσω μια κι η μάνα μου τα 'χε χαμένα κι έτρεμε ολόκληρη απ' τη λαχτάρα της. Σε κάνα μήνα φέ-

ραν τον Ευθυμάκο απ' το νοσοκομείο μ' έναν επίδεσμο γύρω στα μάτια κι από τότε είναι τυφλός.

Εκεί στο λάκκο έφερνε την πελατεία της τα βράδια κι η «Μοναξιά», έτσι τη φωνάζαμε μια και δεν ξέραμε τίποτα γι' αυτήν. Ούτε τ' όνομά της. Μονάχα ξέραμε πως είχε νταβατζή τον Αλέκο τον ταγματαλήτη με τη μοτοσυκλέτα. Αυτός, ο Αλέκος, έφερνε τους πελάτες, όλοι των ταγμάτων ασφαλείας*, κι η Μοναξιά έστρωνε μια κουρελού στην πιο σκοτεινή γωνιά του λάκκου και περنيόταν νουμεράδα από δέκα δώδεκα νοματαίους. Κι ο Αλέκος έπιανε κουβέντα μ' όσους περίμεναν

Τάγματα Ασφαλείας: Ειδικά αστυνομικά σώματα που είχαν συγκροτηθεί κατά την Κατοχή. Συνεργάστηκαν με τους γερμανούς κατακτητές.

τη σειρά τους και τότε εμείς βρίσκα-
με ευκαιρία να βγάλουμε κεφάλι πά-
νω από το λάκκο και βλέπαμε. Όλοι
τον φοβόντανε στη γειτονιά τον
Αλέκο. Λέγανε πως είχε σκοτώσει
απάνω από δέκα. Ήτανε ένα «κά-
θαρμο», όπως έλεγε ο πατέρας μου.
Γύριζε με τη μοτοσυκλέτα και δε
λογάριαζε κανένα. Πείραζε με χο-
ντράδες τα κορίτσια, άστραφτε
μπάτσους σ' όσους τόλμαγαν να
τον κοιτάξουν κι έκανε «ντου» στα
μαγαζιά, κι άρπαζε ό,τι έφτανε. Μό-
νον ο Κώστας τα 'βαλε μαζί του. Και
τι κατάλαβε; Ο Κώστας δούλευε ερ-
γάτης στο ΦΙΞ μαζί με τον πατέρα
του, τον κυρ-Αναστάση. Το σπίτι το
κράταγε η αδερφή του η Δαφνούλα,
προκομμένο κι όμορφο κορίτσι. Μια
Κυριακή απόγευμα κατέβαιναν ο
Κώστας κι η Δαφνούλα βόλτα για
την παραλία. Από κάτω ερχόταν ο

Αλέκος με τη μηχανή. Όταν έφτασε μπροστά τους φρενάρησε, τι είπε τι δεν είπε της Δαφνούλας, κι ο Κώστας τ' ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι κι άστραψε δυο χαστούκια, μα τι χαστούκια του Αλέκου, που για μια στιγμή έμεινε σύξυλος. Ύστερα ψαχούλεψε το πιστόλι του, μα το άφησε κι έπιασε να γελάει, ένα γέλιο αφύσικο, μαρσάρησε και χάθηκε κατά το Ιπποδρόμιο. Τρεις μέρες μετά βρήκανε τον Κώστα σκοτωμένο μες στο λάκκο, τρεις σφαίρες, οι δυο στο στήθος, η άλλη στην κοιλιά κι όλοι το φόρτωσαν στον Αλέκο. Γιατί, ποιος ήθελε το κακό του Κώστα; Αυτός πουθενά δεν ανακατευότανε. Δουλειά και σπίτι μόνον ήξερε ή το πολύ πολύ σε κάνα ματς ή καμιά βόλτα με την αδερφή του. Ύστερα γιατί εξαφανίστηκε ο Αλέκος μια βδομάδα, αυτός που άλ-

λοτε αλώνιζε τη γειτονιά με τη μοτο-
συκλέτα μέρα νύχτα; Σαν όμως πέ-
ρασε βδομάδα ακούσαμε, μεσάνυ-
χτα, τη μηχανή του να μουγγρίζει
πάνω κάτω κι όλοι το ξέραμε πως
αυτός ήταν, μα ποιος κοιτούσε να
ξεμυτίσει. Ξαφνικά, καθώς περνού-
σε απ' το λάκκο ακούστηκε ένας
κρότος δυνατός κι ύστερα η μηχανή
που κατρακυλούσε στο λάκκο κι
ύστερα τίποτα. Ο πατέρας έκανε να
πάει να δει. Η μάνα μου του έφραξε
την πόρτα.

«Έχεις μικρά παιδιά», του είπε, κι
εγώ μ' όλο που δεν πολυκατάλαβα
βρήκα πως είχε δίκιο η μητέρα μου
κι απόμεινα να κοιτάζω μαζί με
τους άλλους από τις γρίλιες. Τα ξη-
μερώματα άρχισαν ένας ένας οι γει-
τόνοι και βγαίνανε και πήγαιναν
στο λάκκο αμίλητοι. Πήγαμε και ε-
μείς κι είδα τον Αλέκο ανάσκελα,

πεθαμένο μες στο λάκκο, κι από πάνω πλακωμένο με τη μηχανή. Ύστερα ακούστηκε τ' αυτοκίνητο των ταγμάτων κι η γειτονιά σκόρπισε.

Λίγο καιρό μετά, ο πόλεμος τελείωσε· κι άρχισαν τα δικά μας τα χειρότερα. Όταν όλα ησύχασαν, εκεί που ήταν ο λάκκος χτίστηκε μια καινούργια πολυκατοικία, που ήταν γεμάτη καλοντυμένους κυρίους, αφράτες γυναίκες και πεντακάθαρα μίζερα παιδάκια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τη σημασία που έχει ο λάκκος για την όλη αφήγηση.
2. Με ποιον τρόπο ο αφηγητής δίνει την εικόνα της καθημερινής ζωής, κατά την Κατοχή; Τι χαρα-

- κτηρίζει την αφήγησή του; Ποια είναι η δική του συμμετοχή;
3. Ο αφηγητής λέει: «Λίγο μετά, ο πόλεμος τελείωσε κι άρχισαν τα δικά μας, τα χειρότερα». Τι εννοεί;
4. Στην τελευταία περίοδο: «Όταν όλα ησύχασαν... μίζερα παιδάκια», υπολανθάνει μια σύγκριση. Να τη σχολιάσετε.

Τόλης Καζαντζής
(1938-1991)

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου και σπούδασε νομικά. Άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στην ίδια πόλη. Ασχολήθηκε κυρίως με την πεζογραφία. Τα θέματά του αναφέρονται στη ζωή της Θεσσαλονίκης, κατά τη διάρκεια της Κατοχής και της μετακατοχικής περιόδου. Έγραψε επίσης κριτικές για βιβλία και μελήματα για τη λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης. Τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο μυθιστορηματικής βιογραφίας για το βιβλίο του: Μια μέρα με τον Σκαρίμπα. Έργα του: Η κυρα-Λισάβετ (1975), Η παρέλαση (1976), Ενηλικίωση (1980), Οι πρωταγωνιστές (1983), Μια μέρα με τον Σκαρίμπα (1985), Καταστροφές (1987), Το τελευταίο καταφύγιο (1989), Ματαιότης ματαιοτήτων (1994). Τιμήθηκε με Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας (1986).

Γιώργος Χειμωνάς

Ο βοηθός των θαμμένων

ενέρων δολιόπους αρωγός *

Σοφοκλής

Το ΔΙΗΓΗΜΑ ΠΕΡΙΕΧΕΤΑΙ στο βιβλίο του Γιώργου Χειμωνά **Ο εχθρός του ποιητή** (1990). Δυο είναι τα βασικά πρόσωπα στις ιστορίες του βιβλίου: Ο Κωνσταντίνος Λάιος και η Κυβέλη. Είναι δίδυμα αδέρφια. Ο Κωνσταντίνος είναι ποιητής. Η Κυβέλη είχε παντρευτεί τον Yannic Kerzean και

ενέρων δολιόπους αρωγός: ο αλαφροπάτητος βοηθός των νεκρών (στ. 1392, Σοφοκλή Ηλέκτρα). Ο στίχος χρησιμοποιείται ως μέτρο για τον Κωνσταντίνο που είναι νεκρός).

έμενε στο χωριό Henvic της Βρετάννης. Δεν θα ξαναγύριζε στην πατρίδα τους. Η μητέρα τους η Ευριδίκη καταριόταν το γιο της τον Κωνσταντίνο ως υπεύθυνο για την απομάκρυνση της Κυβέλης με τα εξής λόγια: «Αλλά αισθάνομαι ότι εσύ φταις για όλα. Για όλα! Όσα μας έτυχαν, για ό,τι μας μέλλεται ακόμα. Μακάρι εσύ να έφευγες και να μην ξαναγυρνούσες. Μακάρι εσύ να πέθαινες αντί για την Κυβέλη. Γιατί η Κυβέλη πέθανε πια για μένα κι ούτε και πεθαμένη δεν θα την ξαναδώ» (**Ο εχθρός του ποιητή**, σ.σ. 10-11). Στο κείμενο που ακολουθεί ο Κωνσταντίνος πηγαίνει στη Βρετάννη, για να πάρει την αδελφή του και να τη φέρει στην Ελλάδα κοντά στη μητέρα τους. Η Κυβέλη ζούσε εκεί μόνη της μετά την αυτοκτονία του Υαννίς.

Το **Ty Croas*** ήταν έρημο σαν ακατοίκητο. Μονάχα ένα μικρό κόκκινο αμπαζούρ φώτιζε στην κουζίνα. Αλλά ήξερα πού θα τη βρω. Βράδυαζε κι ήταν η ώρα που η **Βρετάννη*** τυλιγόταν την σημαία της το μαύρο και το λευκό. Άσπρη η θάλασσα κι άσπρος ουρανός μαύρη η γη κατάμαυρα τα δένδρα. Καθόταν στο αγαπημένο της μέρος. Εκεί όπου τελειώνει το δάσος κι έβλεπε την άσπρη στενή θάλασσα. Σαν

Ty Croas (Τι Κροάς): το σπίτι του σταυρού· το πρεσβυτέριο στο χωριό Henvic της Βρετάννης όπου έμενε η Κυβέλη. Ο θείος του Yannic ήταν κληρικός. Το Ty Croas αναφέρεται και στον επίλογο του αφηγήματος Ο γιατρός Ινεότης (σ. 53, Εκδόσεις Κέδρος, 1982).

Βρετάννη: ΒΔ επαρχία της Γαλλίας.

ένας ποταμός σαν Αχέροντας η θαλασσα προχωρούσε βαθειά στην στεριά ως το **Morlaix**.^{*} Αρετή την φώναξα από πίσω όταν πλησίασα. Δεν γύρισε σαν να μην άκουσε. Ύστερα από ώρα γύρισε απότομα. Σηκώθηκε κι ήρθε κοντά μου. Το όμορφο γλυκό της πρόσωπο είχε μείνει απείραχτο από τον χρόνο. Με κοίταξε χωρίς να μιλά και τίποτε δεν έδειξε που ήμουν πεθαμένος. Αρετή! επανέλαβε μ' ένα αχνό γέλιο σαν μια μικρή πτυχή στην ολόισια φωνή της. Κανείς ποτέ δε με φώναξε με τόνομά μου αυτό λέει και με τα απαλά της δάχτυλα έκρυψε την τρύπα του προσώπου μου. Κωσταντάκη μου είπε για να με περιπαίξει αλλά ένας λυγμός σαν λόξυγγας την

Morlaix: Λιμάνι στον ποταμό Morlaix της Βρετάννης.

έκανε να σωπάσει. Γυρίσαμε στο πρεσβυτέριο και με κρατούσε επάνω της περπατούσε μ' έναν ανεπαίσθητο ρόγχο. Σαν ένας θρήνος από πολύ καιρό στον βυθό μπλεγμένος στα φύκια των πιο βαθιών κλαμάτων της. Τίποτε δεν είπε τίποτα δεν ερώτησε. Αμίλητη ετοιμάσθηκε και ξεκινήσαμε το ταξίδι του γυρισμού στην Ελλάδα. Ταξιδέψαμε με τραίνο. Μονάχα έτσι μπορούσαμε ν' απομονωθούμε σ' ένα κουπέ αποκλειστικά δικό μας. Αλλά η Κυβέλη σα να ήθελε να με επιδείξει. Επίτηδες μ' έβγαζε στον διάδρομο με πήγαινε στο βαγκόν-ρεστωράν. Με μια υστερική προκλητικότητα με παράσερνε ανάμεσα στους επιβάτες κι απολάμβανε με εξημμένο ενθουσιασμό την φρίκη. Τον αποτροπιασμό που τάραζε τον κόσμο που μ' έβλεπε. Με αδιάντροπο δυνατό γέλιο

ξεκαρδιζόταν όταν οι άλλοι σκόρπιζαν και φεύγαν από κοντά μας. Όταν κάποιοι εστέκονταν και με παρατηρούσαν με βδελυγμία η Κυβέλη, με υπερβολική σχεδόν ερωτική αγάπη σφιγγόταν επάνω μου έγερνε το κεφάλι της στον απογυμνωμένο ώμο μου χαίδευε τα ξερά ράκη της σάρκας που φαίνονταν ανάμεσα στα λυωμένα νεκρικά μου ρούχα. Και μοναχά όταν ήμασταν μόνοι κλεινόταν σ' ένα αδιαπέραστο και εχθρικό πένθος. Στο Παρίσι αλλάξαμε τραίνο για την Ελλάδα. Μέσα στην ατέλειωτη στοά του μετρό που προχωρούσαμε. Σ' ένα σταυροδρόμι της ήταν μια μικρή ορχήστρα κι έπαιζε μουσική. Ήταν τρεις νεαροί Ούγγροι ντυμένοι με επίσημα φράκα μεγάλης ορχήστρας. Μια κοπέλα έπαιζε βιολοντσέλο ντυμένη κι αυτή με φρά-

κο. Ανάερη σαν νύμφη με μακρυά
ίσια ξανθά μαλλιά. Αναγνώρισα το
κομμάτι που έπαιζαν από το λιτό
μοτίβο που επαναλαμβανόταν και
τα μικρά διάκενα σιγής που όσο
πήγαιναν εμάκραιναν ενώ λιγό-
στευε η μουσική. Ήταν Η μοναξιά
του Αρθούρου Ρεμπώ. Μπροστά
τους ένα μεταξωτό ημίψηλο ανάπο-
δα κι εκεί έριχναν φράγκα οι περα-
στικοί. Η Κυβέλη σταμάτησε κι αρ-
πάζοντάς με από τον αγκώνα έκανε
μια χορευτική φιγούρα γύρω μου.
Ήταν ένα παιχνίδι που το παίζαμε
εγώ κι αυτή όταν ήμασταν παιδιά
και έφηβοι. Να χορεύουμε στους
δρόμους ανάμεσα στους ανθρώ-
πους που σταματούσαν και γελού-
σαν. Μας χαίρονταν ή μας κορόι-
δευαν αλλά εμείς σοβαροί ως το τέ-
λος διασχίζαμε χορεύοντας τις λεω-
φόρους της Θεσσαλονίκης. Την α-

κολούθησα και χορεύοντας μαζί πάνω στο μικρό σαν λέξη μοτίβων των Ούγγρων συνεχίσαμε μέσα στις στοές. Ο κόσμος μας προσπερνούσε αδιάφορος. Αν κάποιος σταματούσε ήταν επειδή αντίκριζε εμένα. Μερικοί αλκοολικοί και τοξικομανείς αντιδρούσαν ουρλιάζοντας και προσπαθούσαν να μας ακολουθήσουν. Αλλά δεν άντεχαν και στέκονταν παραπαίοντας ή σωριάζονταν καταγής και μας έβριζαν. Ξαφνικά αντιλήφθηκα έναν τρίτο που μας ακολουθούσε από ώρα χορεύοντας. Ήταν το πιο ωραίο ανθρώπινο πλάσμα που είδα ποτέ. Άφυλο τραβεστί μαύρος. Φορούσε, κοντές μπότες με μεγάλες γαλλικές αστραφτερές αγκράφες και μια πολύ κοντή μίνι φούστα χρυσόμαυρη. Από πάνω ένα γιλέκο τζην στολισμένο με στρας κι από μέσα ένα

στενό κορμάκι από παλιό σωμόν ταφτά. Είχε έντονα βαμμένο το πρόσωπο με πράσινες γαλάζιες μαύρες σκιές. Τα μαλλιά ολόασπρα ορθώνονταν προς τα πίσω σαν τις περικεφαλαίες από ξερά χόρτα των ιθαγενών της Αφρικής. Με μια ελαφράδα σαν να μην άγγιζε την γη χόρευε και μας περιτριγύριζε με μια αγάπη κι έγνοια. Βγήκαμε στην έξοδο κι εκεί το σπάνιο πλάσμα στάματησε. Ακίνητο μας έβλεπε που απομακρυνόμασταν εγώ και η Κυβέλη. Με ένα νεύμα ευγενικό του δεξιού χεριού μάς ξεπροβόδισε. Σαν ένας μικρός τιμωρημένος θεός από μακριά μάς ευλογούσε με καλωσύνη κι οριστικά μας εγκατέλειψε. Φτάσαμε στην Ελλάδα μετά τρεις μέρες. Κατευθείαν από τον σταθμό πήγαμε στο άσυλο. Από τέσσερα χρόνια νοσηλευόταν εκεί η μητέρα

Ευρυδίκη. Είχε προσβληθεί από βαρριά άνοια. Τίποτε δεν καταλάβαινε κανέναν δεν αναγνώριζε. Το στόμα της έκαμνε συνέχεια έναν ρυθμικό σπασμό προς τα μέσα. Σαν να θήλαζε ρουφούσε αχόρταγα το γάλα από έναν άορατο μητρικό μαστό. Ο θάλαμος ήταν γεμάτος από ανοϊκές ηλικιωμένες γυναίκες. Όλες σιωπηλές και ακίνητες. Η μητέρα Ευρυδίκη ήταν δεμένη με χοντρά πέτσινά λουριά στα σίδερα του κρεβατιού.

Επειδή πάθαινε φοβερές διεγέρσεις και κανένα φάρμακο δεν τις κατέστελλε. Η Κυβέλη στάθηκε από πάνω της. Έσκυψε και την κοίταξε βαθειά στα μάτια. Η μητέρα Ευρυδίκη μούγκρισε ενοχλημένη. Η Κυβέλη τής χάιδεψε τα μαλλιά την φίλησε στο μέτωπο και στα δεμένα χέρια. Γύρισα να φύγω κι άκουσα πίσω μου την Κυβέλη να φωνάζει.

Στράφηκα και την είδα. Με τρόπο με πόνο κλαίοντας μου φώναξε εσένα. Εσένα τώρα ποιος θα σε συνοδεύσει; Αμέσως σώπασε κι αδιαφόρησε. Έλυσε τα μαλλιά της και ξάπλωσε δίπλα στη μάνα μας. Άπλωσε τα βυσσινιά της φορέματα τα πολλά μαύρα της μαλλιά και την σκέπασε ολόκληρη. Τις πήρε και τις δυο ο ύπνος. Αγκαλιασμένες ακίνητες κείτονταν μαζί ήταν σαν η μια να τραβούσε τρυφερά την άλλη όλο και πιο βαθειά μέσα στον δικό της ύπνο. Μια γριά νάνος παχειά με γκρίζα κουρεμένα μαλλιά με την κίτρινη στολή των τραπεζοκόμων. Παλιά τρόφιμη που την είχαν κρατήσει να ψευτοδουλεύει στο άσυλο. Μπήκε ξαφνικά στον θάλαμο και πήγε ίσια στο κρεβάτι τους σαν να ήταν εκεί από την αρχή. Τεντώθηκε και τις περιεργάσθηκε τις άγγιξε

έκανε τον σταυρό της. Με πλησίασε τρέχοντας κι ανασηκώνοντας τα ζωηρά της μάτια με κοίταξε χαρούμενη. Είπε με χαρμόσυνη κοριτσίστικη φωνή πεθάναν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να συγκεντρώσετε όλα τα χωρία (φράσεις και λέξεις) τα οποία:
α) υποβάλλουν την ιδέα ότι ο Κωνσταντίνος έρχεται από τον Κάτω Κόσμο,
β) παραπέμπουν στην παραλογή Το τραγούδι του νεκρού αδελφού.**
- 2. Ο Γ. Χειμωνάς στις αφηγήσεις του έλκεται από την εικονοποιία. Οι εικόνες του έχουν στιλπνότητα και υποβλητικότητα. Να τεκμηριώσετε αυτή την άποψη συγκρίνοντας τις εικόνες του κειμένου.**

- 3. Να παραλληλίσσετε το τέλος του αφηγήματος με το τέλος της παραλογής επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές.**
- 4. Τι παρατηρείτε σχετικά με τη σύνδεση των προτάσεων και τη χρήση της τελείας στο κείμενο; Να συζητήσετε για το αισθητικό αποτέλεσμα που έχουν αυτά τα γραμματικά μέσα στο αφήγημα.**

Γιώργος Χειμωνάς (1938-2000)

Γεννήθηκε το 1938 στην Καβάλα και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη, όπου σπούδασε Ιατρική. Μεταπτυχιακές σπουδές έκανε στο Παρίσι. Εκεί πήρε τις ειδικότητες του νευρολόγου, του ψυχιάτρου και του νευροψυχολόγου. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα και διορίστηκε στην έδρα της Νευρολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ίδρυσε το Νευροψυχολογικό Εργαστήριο της Κλινικής και

έγινε διευθυντής του με καθήκοντα νοσηλευτικά, ερευνητικά και εκπαιδευτικά. Έργα του: Πεζά: Πεισί-στρατος (1960), Η εκδρομή (1964), Μυθιστόρημα (1966), Ο Γιατρός Ινεότης (1974), Ο γάμος (1974), Ο αδελφός (1975), Οι χτίστες (1979), Τα ταξίδια μου (1984), Ο εχθρός του ποιητή (1990). Δοκίμια: Έξι μαθήματα για το λόγο (1984), Ο χρόνος και το σύμβολο (1985), Η δύσθυμη Αναγέννηση (1987). Μεταφράσεις: Ηλέκτρα Σοφοκλή (1984), Βάκχες Ευριπίδη (1985), Άμλετ Σαίξπηρ (1989), Μήδεια Ευριπίδη (1989).

1. Φαίνεται ἡ σήμασι τῶν χειρῶν ἐξ ὧν ἐκείναι λέγει. Πρὸς
 ὃν Χρῆς ἦν ὁ Χρῆς, Χρῆς λέγει Χρῆς δὲ ἀπερὶ Χρῆς — πρὸς
 ἐπισημαστικῆν τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἀποστολήν ἐκ τῆς λέξεως Χρῆς
 ἀπερὶ ὅταν ἀπερὶ. Ἠπίως, ὁ Χρῆς καὶ ἁπλῶς τὴν προσηγορίαν
 οὗ τῆς λέξεως καὶ ἐπισημαστικῆς ἡ ἀποστολήν ἡ ἀπερὶ ὅταν οὗ τῆς λέξεως.
 Ὁ Χρῆς ἁπλῶς καὶ ἀπερὶ τὴν λέξεως, ἁπλῶς καὶ ἀπερὶ οὗ τῆς λέξεως : οὗ τῆς λέξεως
 ἀπερὶ οὗ τῆς λέξεως ὁ Χρῆς, ἁπλῶς καὶ ἀπερὶ οὗ τῆς λέξεως. Οὗ τῆς λέξεως
 Χρῆς, ὁ Χρῆς καταπύεται καὶ ἀπολύει ἀπόστασι τὰ ἐκείνη
 λέξεως καὶ — τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Χρῆς. τὸ αὐτὸ ἀπόστασι λέξεως, ὁ Χρῆς
 ἀποστασι ἐξ ὅλων τῶν. Ὁ Χρῆς-Χρῆς, πρὸς τὰ ἐκείνη καὶ τὰ ἀποστασι
 ἀποστασι (Χρῆς ἁπλῶς καὶ ἀπερὶ) καὶ οὗ τῆς λέξεως Χρῆς-Χρῆς καὶ
 τὰ ἀποστασι, ἁπλῶς καὶ ἀπερὶ οὗ τῆς λέξεως.

Γιώργης Γιατρομανωλάκης

[Η τελετή]

(απόσπασμα από
το Λειμωνάριο)

ΤΟ ΛΕΙΜΩΝΑΡΙΟ (η λέξη σημαίνει ανάγνωσμα με βίους ασκητών ή αγίων) είναι το πρώτο μυθιστόρημα του συγγραφέα γραμμένο στην περίοδο της δικτατορίας και δημοσιευμένο το 1974. Ο αφηγητής, που μιλάει σε πρώτο πρόσωπο, έχει μόλις διοριστεί καθηγητής (φιλόλογος) στο γυμνάσιο της νήσου Πορφυρής και σε μορφή μονολόγου με νοερό αποδέκτη καταγράφει βιώματα, εμπειρίες, καταστάσεις, σκέψεις, αναμειγνύοντας το πραγματικό με το φανταστικό μέσα σε μια ελεύθερη συνειρμική γρα-

φή όπου διάφοροι χώροι και χρόνοι εναλλάσσονται και συνυπάρχουν σε ένα συγκεκριασμό ονειρικού τύπου. Οπωσδήποτε το ασφυκτικό κλίμα της δικτατορίας επηρεάζει τη διάθεση και διαποτίζει τη γραφή, όπως φαίνεται στο απόσπασμα που ακολουθεί και που αναφέρεται σε μια σχολική εορτή.

Σε λιγάκι μπήκαν άλλοι δυο καθηγητές. Ένας κοντούλης μαθηματικός. Περίμενε μετάθεση κείνες τις μέρες κι ούτε καλά καλά μ' είδε. Ο άλλος ήταν ο φυσικός.

Είχε παχιά μάγουλα και χείλια. Δάγκωνε το τσιγάρο του καθώς μιλούσε. Μόλις με είδε μου μίλησε για τη διευθύντρια. Καλή κακή να τη σέβεται. Είναι γυναικούλα βέβαια. Άλλα της λες κι άλλα σου απαντά. Το

συμφέρον σου είναι να τα πηγαίνεις καλά μαζί της.

Τον παρακολουθούσα όπως μιλούσε. Είχε πλατυποδία και περπάταγε βαριά ολόγυρα στα τραπέζια. Σκέφτηκα πως ετούτος εδώ κρύβει πολύ επιδέξια κάτι. Η προσπάθεια φαίνεται.

Δεν μας έδειξε ποτέ τις κρυμμένες πλευρές του.

Η **χολερική*** καθηγήτρια είχε κενό τούτη την ώρα.

Προσφέρθηκε να μου κάνει τον ξεναγό μέσα στο Γυμνάσιο. Να 'δω τις αίθουσες διδασκαλίας. Ήθελε κουβέντα και με θεωρούσε προστατευόμενό της. Δεν έδειξα πως κατάλαβα τίποτε και την ακολούθησα.

χολερική: συνεχώς δυσαρεστημένη και δύσθυμη.

Με ρώτησε αν είμαι παντρεμένος και τέτοια. Είπα όχι. Είπε πως προορισμός του ανθρώπου είναι να κάνει οικογένεια. Να βρεις ένα σύντροφο στη ζωή. Τελικά εδώ που υπηρετούμε είμαστε καταδικασμένοι. Κυρίως εμείς οι κοπέλες, βέβαια. Είπα πως είναι ωραίο να παντρεύεται κανένας. Εγώ θ' αργήσω, όμως.

Σταματήσαμε στην αίθουσα των τελετών του Γυμνασίου **Πορφυρής***. Η αλήθεια είναι πως είχαμε δυο αίθουσες που τις χώριζε μια κινητή πόρτα. Την ανοίγαμε και γινόταν ο χώρος των εορτών και των συγκεντρώσεων. Στο βάθος κάθονταν οι μαθητές και οι μαθήτριες. Μπροστά ο κόσμος που ερ-

Πορφυρή: Πορφυρίς είναι η αρχαία ονομασία των Κυθήρων.

χόταν. Ψεύτικος και ψειριάρικος τόπος.

Η αίθουσα λοιπόν των εορταστικών εκδηλώσεων ήταν πνιγμένη σε νερά και φουσαλίδες, αλλά η τελετή έπρεπε να γίνει. Να λάβει χώρα, όπως είπε η κυρία διευθύντρια. Στο Γυμνάσιο γιορτάζουμε τους τρεις γερο-Ιεράρχες. Τα παιδιά συγκεντρωμένα. Κι ο σύλλογος των καθηγητών. Έξω βρέχει απαλά κι ασταμάτητα. Κρυώνω.

Στις γιορτές είναι ωραία έτσι που μιλά η κυρία διευθύντρια ή κανένας άλλος καθηγητής. Καμιά φορά δευτερολογεί ο μητροπολίτης που παρευρίσκεται πάντοτε. Τα παιδιά αποστηθίζουν ποιήματα πατριωτικού και ηθικού περιεχομένου. Γραμμένα δεκαετίες πριν για τη σημερινή περίσταση.

Ομοιοκαταληξίες και πετυχημένα επίθετα. Οι απαγγελίες έχουν προετοιμαστεί προσεχτικά.

Είπα στην καθηγήτρια πως βαριέμαι τούτες τις εκδηλώσεις. Καθόμαστε δίπλα δίπλα στην αίθουσα των τελετών. Τα πάντα είναι ξεφτισμένα. Στο τέλος σ' αφήνουν τα σημάδια τους. Λερώνεσαι και πρέπει να περάσεις πολλά κύματα για να καθαρίσεις. Μου είπε πως υπερβάλλω. Δεν βλέπω τίποτε βρώμικο στη γιορτή. Μη κάνεις φασαρία τώρα που η διευθύντρια θα μιλά.

Ξαφνικά μέσα από τη βροχή έρχεται η **Χάρη***. Βρέθηκε ανάμεσα στη χολερική καθηγήτρια και σε μένα. Πήρα μεγάλη χαρά. Η αίθουσα μετατοπίζεται σε μια πολιτεία άλλη. Η βροχή πλημμυρίζει τους δρόμους.

Χάρη: αγαπημένο πρόσωπο του αφηγητή.

Ο ήλιος αγωνίζεται. Προσπαθώ να διαφυλάξω την ομορφιά της Χάρης. Προσπαθώ να τη διαφυλάξω ολόκληρη. Δεν μπορώ. Τα νερά ανεβαίνουν. Λάμνει αυτή προς το βορρά. Εγώ στο νότο. Χωρίζαμε.

Η διευθύντρια σηκώνεται πάνω. Υποκλίνεται μπροστά στον άγιο επιτηρητή και στις αρχές. Είπε κυρία και κύριοι, αγαπητά μας παιδιά. Ψεύτικο και φαντασμένο ύφος. Σαν ιεροκήρυκας. Ακολουθούσε το κλασικό ύφος των διαταγμάτων και των εντολών.

Βουητό χύθηκε μέσα στην αίθουσα. Λάσπη και βάδισμα. Οι τοίχοι με τα κάδρα των ηρώων, οι έδρες, τα θρανία και όλα τα παιδιά πνίγονταν σε λάσπη.

Είπε, λοιπόν, πως οι τρεις Ιεράρχες έζησαν τίμια και πέθαναν φτωχοί. Αγαπούσαν το δίκιο και χτυ-

πούσαν την αμαρτία. Πως, λέει, με-
λέτησαν αρχαίους Έλληνες σο-
φούς. Ήτανε δηλαδή μορφωμένοι
άγιοι. Τότε ένωσαν δύο πολιτι-
σμούς. Ελληνικό και χριστιανικό, να
πούμε. Ότι τούτο το κράμα είναι ο
δικός μας πολιτισμός. Το λοιπόν,
παιδιά, πρέπει κι εμείς να ζούμε
σύμφωνα με τις εντολές τους. Να
είμαστε αγνοί και καθαροί. Είπε α-
κόμη πως ήταν καλοί άνθρωποι κι
είχαν κι οι τρεις τους καλές οικογένε-
νιες.

Τα παιδιά κι ο κόσμος χειροκρό-
τησαν.

Μετά παρακάλεσε τον ενορχηστή
του σύμπαντος να πει δυο λόγια.
Εσείς ως ο πλέον κατάλληλος και
λοιπά. Αυτός σηκώθηκε αμέσως.

Είπε ότι η εθνική ημών γλώσσα.
Επιταγή. Επί του γλωσσικού πε-
δίου όταν λέγομεν λαόν δεν εννοού-

μεν ολόκληρον τον Λαόν (τόνισε λάμβδα κεφαλαίο) αλλά μόνον τους αγραμμάτους, οι οποίοι ήδη αποτελούν μειοψηφίαν του Λαού. Εκ του βορβόρου της ψυχής και της γλώσσης.

Ήταν μια ήσυχη μεταποίηση του φυσικού κόσμου. Όλα τυλιγμένα σε φως μεταφυσικό έχαναν τις σταθερές διαστάσεις τους. Η αίθουσα αιωρείται μες στους υδάτινους όγκους σα γυάλινη σφαίρα. Καταλαβαίνω πως είμαστε αποκομμένοι. Έξω ακούστηκε κάτι σαν πυροβολισμός.

Μιλά λοιπόν συνεχώς ο ιερός τελετάρχης. Λέει πως το μέλλον της Ελλάδος είναι τα παιδιά. Η χολερική καθηγήτρια λατρεύει τα παιδιά. Θέλει να παντρευτεί. Να μείνει γρήγορα έγκυος. Πάνω στην ώρα της να γεννήσει. Αγόρι ή κορίτσι δεν

έχει σημασία. Ἴτε παῖδες Ελλήνων. Ανέβηκε πάνω στην έδρα. **Δήμητρα***, και μου είπε να καθίσω φρόνιμα στο θρανίο μου. Είναι η καινούργια καθηγήτριά μου. Κακό παιδί, θα σου ξεριζώσω τ' αυτιά. Ὑστερα πήδησε κάτω και βρέθηκε πάλι δίπλα μου. Στην αίθουσα των τελετών όλοι παρακολουθούν την ομιλία. Προσπαθώ να κάνω χώρο στη Χάρη.

Πόση ώρα κράτησε η νέα ομιλία δεν θυμάμαι. Πάνε άλλωστε πολλά χρόνια από τότε. Ὅμως ξαφνικά, στα καλά καθούμενα τα τζάμια της αίθουσας έσπασαν. Τα παράθυρα διαλύθηκαν. Το Γυμνάσιο της Πορφυρής εσείσθη έως άνω. Ερράγη το

Δήμητρα: αγαπημένο πρόσωπο, στο οποίο απευθύνεται ο αφηγητής.

σκότος κι απ' τα σπασμένα παράθυρα μπήκε στο χώρο μας ο **Λορέντζος Μαβίλης***. Ο μητροπολίτης δεν πήρε χαμπάρι.

Απόψε στο κελλί μου δεν μιλώ. Και το πνεύμα μου έχει αποσυντεθεί: Φέρνω μπροστά μου την τελετή. Τα παιδιά μου απαγγέλλουν ποιήματα που εγώ τους δίδαξα. Η διευθύντρια γελά ικανοποιημένη. Νεύει πατρικά ο ουρανίων. Όλα άξια.

Λορέντζος Μαβίλης: (1860-1912)
Κερκυραίος ποιητής, κι αγωνιστής που έπεσε στο Δρίσκο πολεμώντας ως εθελοντής για την απελευθέρωση της Ηπείρου. Βουλευτής Επτανήσου το 1910 πρωτοστάτησε υπέρ της δημοτικής γλώσσας εκφωνώντας στη Βουλή περίφημο λόγο.

Μονάχα ο γερο-Μαβίλης εξακολουθεί να μπαίνει στο ρημαγμένο χτίριο. Τα παιδιά άκουσαν τα σπασμένα τζάμια και πέτρωσαν από τρομάρα. Αυτός φορούσε τη **Γαριβαλδινή*** του στολή. Κατακόκκινη για να κρύβει το αίμα. Στάθηκε απέναντι στον ομιλητή κι άνοιξε το στόμα του.

Γίνηκε μια ηχητική αντίθεση. Ο νεοφερμένος είπε πολύ καθαρά. Κύριοι βουλευταί. Μετά, όμως, τα λό-

Γαριβαλδινή στολή: Οι Γαριβαλδινόι, οπαδοί και συνεχιστές του δημοκρατικού Ιταλού αγωνιστή Γαριβάλδη αποτελούσαν εθελοντικά στρατιωτικά (ανταρτικά) σώματα που αγωνίζονταν για την απελευθέρωση των υπόδουλων λαών και την κατάλυση των απολυταρχικών καθεστώτων. Ο Μαβίλης ήταν λοχαγός των Γαριβαλδινών.

για του άρχισαν να χάνονται μέσα στο βυθό της πρόστυχης αίθουσας. Έκανε πολλές προσπάθειες να ορθωθεί. Όσο επέμενε τόσο τα νερά να θολώνουν.

Ένα σκυλί κλαίει, στο κελλί του. Στήνω το αυτί. Ο γέρος κατάφατσα στον επίσημο ομιλητή είπε δυνατά.

— Κύριοι βουλευταί!

Ακριβώς τότε ακούσαμε τον πρώτο πυροβολισμό. Ακούστηκε ένα μπαμ και παγώσαμε. Η βροχή έξω έπεφτε κοκκινισμένη. Ανεβαίναμε στο λόφο Δρίσκο.

Λέω λοιπόν στην καθηγήτρια δίπλα μου πως με τόσες βροχές θα βουλιάξει το νησί μια μέρα. Πώς αντέχετε; Έχει πολλή υγρασία κι οι σοβάδες πέφτουν εδώ κι εκεί. Βρισκόταν ακόμη πάνω στην έδρα. Κοντούλα και αυστηρή. Εγώ καθισμένος στα τελευταία θρανία ζάρωνα

από φόβο. Είπε πως μερικοί εδώ μέσα πρέπει να τιμωρηθούν παραδειγματικά. Να καθαρήσει η τάξη πια. Ήμουν γεμάτος τύψεις.

Η συνάδελφός μου με ρωτά για τις ιδέες μου. Τι γνώμη έχω για τα συστήματα διδασκαλίας. Το πρόβλημα της γλώσσας, είπε, είναι σοβαρό. Όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις. Πάνω στην πράξη είναι διαφορετικά.

Ιδού, ανεβαίνομε στο Δρίσκο.

Ο οικουμενικότατος μιλά. Η Χάρη μαζεύει τα πράγματά της. Ετοιμάζεται.

Ο κύριος Λορέντζος Μαβίλης, που λέτε, στάθηκε απέναντι. Φορούσε τη στολή του πολέμου. Παντού νερά και πυροβολισμοί.

Η πρώτη σφαίρα μπήκε απ' το δεξί μάγουλο και βγήκε απ' τ' αριστερό. Πέρασε το πρόσωπο πέρα

για πέρα. Το στόμα πλημμύρισε κι
ερυθρώθηκαν τ' αξύριστα μάγουλα.

Ο ομιλητής φωνάζει τώρα αγριό-
τερα. Πως ο χυδαϊσμός, να πούμε,
μας απειλεί. Και ότι να εγερθούν οι
θεματοφύλακες. Αναθεμάτισε τον
ακάθαρτο λόγο κι έφτυσε κατάμου-
τρα το Γαριβαλδινό.

Μέσα στα μάτια μου ενώθηκαν η
Χάρη κι ο γερο-Λορέντζος. Μπερ-
δεύτηκαν και τα παιδιά που άκου-
γαν πετρωμένα. Μου φάνηκε πως
μπήκε ωραία κι αστραφτερή, χτενι-
σμένη λίγες ώρες πριν, πως μπήκε,
λέει, από το σπασμένο παράθυρο
της αίθουσας. Φευγάτη κι όμως
ξανά εδώ.

Η δεύτερη σφαίρα του 'ρθε
κατάμουτρα. Μπήκε από το κάτω
χείλος, και του συμπάραλιασε τα
δόντια. Τρύπησε τη γλώσσα και
βγήκε από το δεξί μάγουλο που

σκίστηκε. Ολότελα. Η πληγή φάνηκε αποτρόπαια λίγο παρακάτω από τ' αυτί.

Ο γέρος κλονίστηκε κι ακούμπησε στην έδρα. Τα παιδιά ούρλιαζαν. Οι ήρωες απόστρεψαν τα πρόσωπα. Η αίθουσα μούγκριζε. Ύστερα η Χάρη ωραία πολύ κι απροσποίητη κράτησε το γέρο. Ήρθε δίπλα του και τον στήριξε καθώς κλονίστηκε. Γέμισε αίματα. Εκείνος δε φαινόταν να 'χει αίμα πουθενά. Η ολοπόρφυρη στολή το 'πινε. Μόλις ανάβλυζε χανόταν.

Η αυστηρή καθηγήτρια κάθεται δίπλα μου στην αίθουσα των τελετών. Όλα είναι ήσυχα καθώς η ομιλία συνεχίζεται. Η λέξη εκκαθάρισις γυρνούσε και ξαναγυρνούσε πάνω στα κεφάλια των παιδιών. Η διευθύντρια κάθεται απέναντι. Έχει, σταυρώσει τα πόδια της. Φορεί μαύρες

κάλτσες. Το φως ολόγυρά της παίζει. Παρατηρώ πως η νεαρή καθηγήτρια έχει τελείως απορροφηθεί. Τα μάτια της ταξιδεύουν σε κόσμους με μωρά. Τα παίρνει στα χέρια της και τα ταΐζει. Το στήθος της είναι μεγάλο. Η μπλούζα που φορεί δεν πάει με τη φούστα.

Μονάχα στον τρίτο πυροβολισμό έπεσε ο γέρος. Πήγε να πέσει κατάχαμα πάνω στα πόδια μας αλλά τον κράτησε η Χάρη. Τον παίρνει στην αγκαλιά της σα βρέφος. Η καθηγήτριά μου ξεκουμπώνει την μπλούζα. Ξανά η Χάρη μπροστά με τα φουστάνια ματωμένα. Το παράθυρο ανοιχτό. Έδωσε μία και με το γέρο στα χέρια πέταξε έξω. Ούτε που έκανα καμιά προσπάθεια να τη σταματήσω. Η βροχή δυνάμωνε.

Έτρεμα στα τελευταία θρανία καθώς η καθηγήτριά μου (το στήθος

της μεγάλο, η μπλούζα παράταιρη με τη φούστα) φοβέριζε πως θα δω εγώ.

Βλέπω τα παιδιά να χειροκροτούν. Τον ομιλητή να τελειώνει. Να ισιώνει τη γενειάδα και να κάθεται κάτω. Τη Χάρη με το νεκρό γέρο στην αγκαλιά να περιφέρεται στο δωμάτιό μου. Γίνεται ένας κύκλος με το αίμα. Κάθομαι στο κέντρο. Κάποιος ανεβαίνει στην έδρα. Υποκλίνεται και αρχίζει ν' απαγγέλλει.

Η ώρα που μου 'κανε παρέα η καθηγήτρια τέλειωσε. Τέλειωσε κι η τελετή. Η νήσος Πορφυρή μουσκεμένη ίσα με τα κόκκαλα. Παίρνουμε διαφορετικές κατευθύνσεις και χωρίζουμε. Κάποιος με κρατάει από τ'αυτί και με βγάζει έξω από την αίθουσα. Η καθηγήτρια χαίρεται πολύ που διορίστηκε σε τούτο το Γυμνά-

σιο, θα κάνουμε παρέα, κύριε συνάδελφε.

Όταν τέλειωσε η γιορτή και φύγαμε από το Γυμνάσιο η βροχή είχε σταματήσει. Ο κοσμάκης βγήκε από το ραγισμένο χτίριο εντελώς ευχαριστημένος. Τα παιδιά σοβαρά. Η διευθύντρια έσκυβε και φιλούσε το χέρι του συνομιλητή.

Η καθηγήτρια με κοίταζε άφωνη.

Η ατμόσφαιρα όμως δεν είχε ξεκαθαρίσει καθόλου. Τα σύννεφα είχαν κατέβει πολύ χαμηλά έτσι που ακουμπούσαν πάνω στις στέγες των σπιτιών. Έδιναν ένα θολό χρώμα ολόγυρα. Τότε φάνηκαν πολλά κατάρματα κοράκια να βγαίνουν μέσα απ' τα ασπριδερά σύννεφα. Έσκιζαν τον αέρα και πέφτανε πάνω στον κόσμο και τα παιδιά. Δεν ακουγόταν καμιά φωνή ή ήχος καθώς τα πουλιά χώνονταν μέσα στα

μάτια των ανθρώπων. Όλα ήταν πολύ ρευστά. Τα σώματα σχεδόν άυλα. Τα όρνεα να περνούν μέσα από τα κορμιά μας που ανοίγανε σαν αέρινα. Θαρρούσε κανένας πως δε συνέβαινε τίποτε. Μονάχα αν κοίταζε καλά θα 'βλεπε πού και πού κανένα κοράκι να αρπάζει στα νύχια του ένα παιδί και να χάνεται στα σύννεφα. Στο δρόμο σταγόνες από αίμα.

Σκέφτηκα πως ευτυχώς που σταμάτησε να βρέχει. Η Χάρη κι ο γέρος θα κάνουν καλό ταξίδι. Είναι φριχτό να βρέχεσαι και να αιμορροεείς.

Η καθηγήτριά μου 'πε πως θα με δει το απόγευμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να βρείτε στο κείμενο παραδείγματα που επαληθεύουν τους

χαρακτηρισμούς του εισαγωγικού σημειώματος «συνειρμική γραφή» και «συγκερασμός ονειρικού τύπου».

- 2. Γιατί ο αφηγητής φέρνει στην αίθουσα τον Μαβίλη; Τι θέλει να δείξει με την παρουσία του; Για την απάντησή σας να λάβετε υπόψη α) τις απόψεις του ομιλητή, κατά την τελετή, για τη γλώσσα και το λαό, β) το γεγονός ότι στη δικτατορία (1967-1974) έπρεπε όλοι να μιλούν και να γράφουν στην καθαρεύουσα.**
- 3. Σε όλο το απόσπασμα παρακολουθούμε τη σύγκρουση του αφηγητή ανάμεσα αφενός στο ψεύτικο και το επίπλαστο, που κυριαρχεί σ' αυτή την εποχή, και αφετέρου στο αληθινό και το αυθεντικό, που αυτός αναζητάει. Ποια πρόσωπα εκφράζουν αυτή**

**την αντίθεση; Να δικαιολογήσετε
την απάντησή σας.**

**Γιώργης
Γιατρομανωλάκης**

Γεννήθηκε στο Ζαρό του Νομού Ηρακλείου Κρήτης, το 1940. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύτηκε στο Λονδίνο. Υπηρέτησε για λίγο στη Μέση Εκπαίδευση και κατόπιν στη Φιλοσοφική του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου είναι καθηγητής. Εκτός από το επιστημονικό και

**μεταφραστικό έργο του ο Γιατρομα-
νωλάκης έγραψε ποίηση, μελέτες
και τα μυθιστορήματα: Λειμωνάριο
(1974), Η Αρραβωνιαστικιά (1979), Ι-
στορία (1982), Ανωφελές διήγημα
(1993), Ερωτικόν (1995). Έχει τιμη-
θεί με κρατικό βραβείο μυθιστορή-
ματος.**

Δημήτρης Νόλλας

Στο δρόμο για το Βούπερταλ

Το ΒΟΥΠΕΡΤΑΛ ΕΙΝΑΙ μια πόλη της Γερμανίας, όπου κατοικούν πολλοί μετανάστες. Στο πανδοχείο του Βαγγέλη, ενός μετανάστη από τα Γρεβενά, που ζει πλέον στη Γερμανία τριάντα χρόνια, αυτή τη στιγμή βλέπουμε, εκτός από τον ίδιο, τον ανιψιό του το Μανόλη, που παίζει φλίπερ κι έναν Τούρκο που παρακολουθεί το παιχνίδι. Το σκηνικό αλλάζει, όταν δύο Γερμανοί, νεοναζιστές, μπαίνουν και ζητούν δυο μπύρες. Από τη συλλογή Τα θολά τζάμια, 1994.

Η νύχτα είχε προχωρήσει όταν τα δυο παλικάρια, με τα νερά της βροχής να στάζουν από τα κεφάλια τους και να γλιστρούν πάνω στις δερμάτινες φόρμες, μπήκαν στο μικρό πανδοχείο. Ακούμπησαν στο πάτωμα τα πράγματά τους, κάθισαν σ' ένα τραπέζι και ζήτησαν δύο μπίρες. Αυτός που έδωσε την παραγγελία προσπάθησε να την προφυλάξει από τις επανωτές βροντές που κατρακυλούσαν μέσα στην αίθουσα και φώναξε τόσο δυνατά, που μόνον τότε οι δυο άλλοι μοναδικοί πελάτες γύρισαν και τους κοίταξαν, απορροφημένοι καθώς ήταν με το φλιπεράκι που έπαιζαν.

Ο ξενοδόχος, ένας εξηντάρης από τα Γρεβενά, που είχε δουλέψει περισσότερο από τριάντα χρόνια στην οικοδόμηση του γερμανικού οικονομικού θαύματος, έφερε τα

χοντρά ποτήρια κουτσαίνοντας ελαφρά.

Η μικρή επιχείρηση με τα τέσσερα δωμάτια στον πάνω όροφο και τη σάλα της μπιραρίας στο ισόγειο ήταν ένα παλιό υποστατικό κοντά στον Δούναβη, στην άκρη μιας κωμόπολης, κολλητά στα σύνορα με την Αυστρία και δύο χιλιόμετρα μακριά από τον αυτοκινητόδρομο. Ο Βαγγέλης Παπαβαγγέλης, χήρος κι άκληρος, είχε αγοράσει το πανδοχείο με την αποζημίωση ενός εργατικού ατυχήματος και το κρατούσε με τη βοήθεια ενός ανηψιού του.

Έτσι είχε νομίσει πριν από δέκα χρόνια, πως ο εικοσάχρονος γιός της αδερφής του, με την ελπίδα του μοναδικού κληρονόμου, θα τον βοηθούσε. Αυτός όμως αποδείχτηκε εντελώς ακατάλληλος για το επάγγελμα του πανδοχέα. Ο Μανόλης

ήταν ένας ιδιόρρυθμος άνθρωπος, ένας μονόχνωτος με εξάρσεις αισιοδοξίας, εναλλασσόμενες με πτώσεις σε βάραθρα απελπισίας και αποκλειστικής προσήλωσης στα φλίπερ. Όπως τώρα που έπαιζε μοναχικές παρτίδες με θεατή τον τελευταίο πελάτη, ο οποίος συνεχώς επαναλάμβανε, «Λοιπόν, καληνύχτα» και διαρκώς καθυστερούσε να ανέβει στο δωμάτιό του για να κοιμηθεί.

Στα θετικά του τριαντάχρονου πια Μανόλη έπρεπε να υπολογιστούν η καλή εκμάθηση των γερμανικών και μια σοβαρή ενασχόληση με τη συλλογή γραμματοσήμων, καρτ ποστάλ και σπιρτόκουτων.

Ήταν το μόνο πράγμα που έκανε με αγάπη και μέθοδο, τόσο που έφτασε να κερδίζει άνετα τη ζωή του, χωρίς να νοιάζεται για το πανδο-

χείο του μπάρμπα του. Ο Βαγγέλης τον ανεχόταν και πότε πότε τον φιλοξενούσε, όπως απόψε, για να 'χει παρέα να μιλάνε ελληνικά και επειδή, όσο και να 'ναι, ο Μανόλης τον βοηθούσε ν' αλλάζει καμιά καμένη λάμπα.

Ο Βαγγέλης είχε καταλάβει πόσο άχρηστος ήταν ο ανηψιός του όταν του είχε ζητήσει να ξαναγράψει την ταμπέλα της μπιραρίας. Ο Μανόλης επί έξι μήνες ανεβοκατέβαινε σε μια σκάλα για να ξύσει την ξεθωριασμένη επιγραφή που είχε καταφάει ο χρόνος κι οι βροχές και χρησιμοποίησε δέκα διαφορετικά πινέλα για να γράψει δυο λέξεις με την ονομασία της ταβέρνας και να ξεπατικώσει έναν μουντό ήλιο κι ένα γκρίζο κύμα από κάτω. Στο τέλος όμως η αστραφτερή επιγραφή της ταβέρνας, «UNSERE DONAU», έλαμψε

όπως όταν είχε πρωτολειτουργήσει στις αρχές της δεκαετίας του '30, πριν από εξήντα χρόνια.

Ευτυχώς οι δουλειές πήγαιναν καλά, γιατί το μαγαζί βρισκόταν στην ευθεία που χρησιμοποιούσαν όσοι πηγαينوέρχονταν από τα Βαλκάνια και την Ανατολή, παρακάμπτοντας τους δρόμους μιας Γιουγκοσλαβίας που δεν υπήρχε πια και που οι δρόμοι της, τον τελευταίο καιρό, είχαν γεμίσει ρωγμές και λακούβες.

«Θέλουμε και δυο δωμάτια για απόψε», είπε αυτός που είχε παραγγείλει τις μπίρες.

«Θα πρέπει να βουλευτείτε σε ένα», απάντησε ο Βαγγέλης πριν απομακρυνθεί και το νέο ξέσπασμα της βροχής έδειξε πως ο καιρός δεν θα τους επέτρεπε να έχουν άλλη επιλογή. «Άσχημος καιρός, ε;» συνέχισε, χωρίς να έχει όρεξη για γαλι-

φιές. Προσπαθούσε όμως να καθυ-
συχάσει την ανησυχία που του
προξενούσε αυτό το παράξενο δί-
δυμο που είχε εμφανιστεί μέσα από
τη βροχή. «Λίγο θέλει να 'ναι τίποτα
ληστές, τίποτα μαχαιροβγάλτες»,
σκέφτηκε. Με αυτά που συμβαίνανε
τον τελευταίο καιρό ο Βαγγέλης έ-
τρεμε τη φτώχεια και τη δυστυχία
που κυκλοφορούσαν στους δρό-
μους. «Με τα πόδια ήρθατε;» συνέ-
χισε τα φιλικά του ανοίγματα, κα-
θώς ηρέμησε συνειδητοποιώντας
πως δεν ήταν και εντελώς μόνος
του. Ο Μανόλης κι ο άλλος πελάτης
συνέχιζαν να παίζουν φλίπερ.

Οι δυο νέοι άνδρες δεν έδειξαν κα-
τανόηση στην επίθεση κοινωνικής
συναναστροφής. Δεν είχε τίποτα το
ανησυχητικό ή επιθετικό η εμφάνι-
σή τους, εκτός από το ότι οι ολόσω-
μες φόρμες από λεπτό μαύρο δέρ-

μα είχαν κολλήσει πάνω τους και τα νερά έσταζαν από παντού. Θα έλεγες πως είχαν βγει μέσα απ' το ποτάμι, μέσα από μια θάλασσα νερό. Με μια ταυτόχρονη κίνηση κατέβασαν το πάνω μέρος της φόρμας και έμειναν με λευκά φανελάκια, που άφηναν ακάλυπτο το στήθος και τις ωμοπλάτες τις στολισμένες με λουλουδάκια τατουάζ. Κάτι μουρμούρισαν για ένα αυτοκίνητο παρκαρισμένο λίγα μέτρα πιο πάνω κι αυτός που λεγόταν Κρίστιαν και είχε μιλήσει πρώτος είπε τρίβοντας το κοντοκουρεμένο κρανίο του με μια χούφτα χαρτοπετσέτες, «Βολφ», είπε στον σύντροφό του, «Βολφ, αυτός δεν θέλει να μας δώσει δύο δωμάτια».

«Είπαμε, έχωμόνον ένα ελεύθερο», είπε ο Βαγγέλης και τραβήχτηκε πίσω από τον πάγκο. «Δεν είναι

και τόσο μικρό το κρεβάτι, θα βολευτείτε. Είχα πολλούς νοικάρηδες απόψε».

«Καλά, αφού η ταμπέλα έξω λέει πως έχεις ελεύθερα δωμάτια. Θέλεις να πεις πως εκείνοι οι δύο, αυτοί εκεί κάτω, έχουν ΟΛΑ τα δωμάτια; Το πράγμα αρχίζει να γίνεται διασκεδαστικό, φίλε μου», είπε ο Βολφ και χαμογέλασε δείχνοντας όσο περισσότερο γινόταν τα αστραφτερά του δόντια προς τη μεριά του Μανόλη κι εκείνου του καστανόχρωμου πελάτη με το λεπτό μουστάκι, που παρακολουθούσε πάντα χωρίς μιλιά το σκορ στο φλίπερ.

«Καιρός να ξεκαθαρίσει λίγο η παρανόηση», συνέχισε ο Κρίστιαν σαν να είχε μοιραστεί τα λόγια με τον φίλο του. «Νομίζω, εγώ προσωπικά νομίζω πως μαζευτήκαμε πολ-

λοί σ' αυτήν τη χώρα. Ούτε να νοικιάσουμε ένα δωμάτιο δεν μπορούμε, τόσο πολλοί μαζευτήκαμε. Μερικοί απ' αυτούς ξεχνάνε πως ό,τι υπάρχει απ' εδώ κι επάνω είναι δικό μας».

«Τέλος πάντων, μια βόλτα βγήκαμε να κάνουμε, είπε γλυκά και καθησυχαστικά ο Βολφ και αμέσως μετά ούρλιαξε με τέτοια βιαιότητα, που στέγνωσε το φανελάκι του, «Δεν βγήκαμε να τους κάνουμε μάθημα».

Ο Μανόλης σαν να ξύπνησε από λήθαργο βαθύ με τη λέξη «μάθημα», που τόσο επιθετικά είχε υπογραμμίσει ο Βολφ, πλησίασε αργά αφήνοντας πίσω τον Τούρκο, που μέχρι τότε παρακολουθούσε αμίλητος τις επιτυχίες του στο φλίπερ. Αυτό το ανθρωπάκι με το τζην πουκάμισο και το πορτοκαλί σουέντ παντελόνι είχε φτάσει μαζί με την οικο-

γένειά του από τα βάρη της Μικράς Ασίας εκείνο το βράδυ, λίγο πριν εμφανιστούν αυτά τα δύο ενοχλητικά πλάσματα. Σε ένα κλειστό φορηγάκι Μερσέντες, βαρύ μοντέλο του '70, η γυναίκα του. η αδερφή της και τα παιδιά τους ήρθαν και κατέλυσαν στα δυο δωμάτια που βλέπανε στην πίσω αυλή. Καθυστερούσε για να περάσει κι άλλο η ώρα να νυστάξει και τώρα έδειχνε να τα 'χει χαμένα, γιατί δεν περίμενε μια τέτοια νυχτερινή συνάντηση στον δρόμο για το Βούπερταλ. Δυο μήνες απουσίας στο μακρινό χωριό του τον είχαν κάνει να ξεχάσει πως πρέπει να αντιμετωπίζει και τέτοιες καταστάσεις στη χώρα που ζει και δουλεύει τα τελευταία είκοσι χρόνια κι όπου είχαν γεννηθεί τα παιδιά του.

Ο Μανόλης στάθηκε μπροστά τους αφαιρώντας τον Τούρκο από το οπτικό τους πεδίο, τον κάλυψε και είπε στον Βολφ, που έδειχνε να είναι έτοιμος για κάτι που θα αργούσε να μετανοιώσει, «Σε ξέρω εσένα, σε έχω δει πριν κάνα μήνα σε έναν αγώνα σκοποβολής... Είσαι συλλέκτης κι εσύ. Μαζεύεις τηλεφωνικές κάρτες, έτσι δεν είναι;» Ο Βολφ δεν αντέδρασε και ο Μανόλης συνέχισε, «Είσαι εντάξει, σε ξέρω. Είχες κερδίσει κι ένα μετάλλιο εκείνη τη βραδιά στους αγώνες. Γιατί δεν πας σπίτι σου να κοιμηθούμε κι εμείς; Οι μπίρες είναι κερασμένες».

«Κι εγώ σε ξέρω», είπε επιτέλους ο Βολφ. «Όμως βαριέμαι τα Σαββατόβραδα. Δεν είναι και κανένας σπίτι και βγήκα να κάνω μια βόλτα. Και να που πέφτω πάνω σε ξένους που

δεν μ' αφήνουν ούτε ένα δωμάτιο να νοικιάσω».

«Κοίτα, ο φίλος μου δεν είναι ξένος, ο φίλος μου είναι Ελβετός», είπε σταθερά ο Μανόλης και συνέχισε κοιτώντας τον στα μάτια, **«Δεν θα 'θελες να τον προσβάλεις!»**

«Κανέναν δεν προσβάλλουμε εμείς», φώναξε πάλι δυνατά ο Κρίστιαν. **«Έχουμε τρόπους εμείς. Μ' αυτόν τα 'χω βάλει, μ' αυτόν τον κάπελα που δεν μας δίνει δυο δωμάτια να ξεκουραστούμε λίγο και να ετοιμάσουμε τη δουλειά μας. Έχουμε πολλή δουλειά αύριο το πρωί και σημαντική. Έχουμε μια συνέντευξη να κάνουμε».** Ο Κρίστιαν φαινόταν τώρα πολύ θυμωμένος κουνώντας απειλητικά το δάχτυλό του προς τη μεριά του Βαγγέλη, που μάλαζε το σακατεμένο πόδι του εδώ και ώρα, αδυνατώντας να

ελέγξει την κατάσταση. Αναρωτιόταν πού θα βγάλει αυτή η ιστορία, όταν ο Κρίστιαν είπε κοφτά, «Ξυπνήστε τους! Θέλω να τους δω!»

«Είναι τρελό αυτό», κατάφερε να ψελλίσει ο Βαγγέλης, σίγουρος πια για την άσχημη τροπή που παίρνανε τα πράγματα.

Ο Τούρκος δεν κρατήθηκε και μίλησε κομπιαστά. Τα γερμανικά του, όσο προσεγγμένα και να ήταν, δεν μαρτυρούσαν Ελβετό. «Η οικογένειά μου είναι. Δεν είναι σωστό να τους ξυπνήσεις, είναι πολύ κουρασμένοι». Η βροχή και τα μπουμπουνητά είχαν σταματήσει και η φωνή του ακούστηκε σαν το αργό σκίσιμο μιας κόλας χαρτιού.

«Τι Ελβετός και μπούρδες!» πετάχτηκε τώρα ο Κρίστιαν σαν αυτόν που έλυσε ένα αίνιγμα ή βρήκε ένα βαθιά κρυμμένο μυστικό. «Στο πάρ-

κινγκ δεν υπάρχει άλλο αυτοκίνητο παρά μια γριά Μερσέντες που βρωμάει. Άκου Ελβετός... Ελβετός ο κώλος μου! Εξάλλου», συμπλήρωσε με τον τρόπο του επιστήμονα μπροστά στη λύση του προβλήματος πάνω στο οποίο είχαν όλοι σπάσει τα μούτρα τους πριν απ' αυτόν, «εξάλλου κανένας πολιτισμένος άνθρωπος δεν μπορεί να 'χει τόσο μεγάλη οικογένεια για να γεμίσει τέσσερα δωμάτια ξενοδοχείου. Τούρκος είσαι, να τι είσαι!» τελείωσε θριαμβευτικά και το λογικό του συμπέρασμα ακούστηκε όπως ο κρότος της πλάκας που πέφτει πάνω σε έναν φρεσκοκαμμένο τάφο.

Ο Κρίστιαν έκανε δυο τρία απειλητικά βήματα προς τη μεριά του Τούρκου και έσπρωξε στο πέρασμά του τον Μανόλη, χωρίς να του δώ-

σει την παραμικρή σημασία. Τα βήματά του ήταν αργά και μελετημένα. Το παντελόι του από λεπτό μαύρο δέρμα τόνιζε τους στενούς γλουτούς και φούσκωνε επιθετικά εκεί, ανάμεσα στα σκέλια του, τόσο που σίγουρα αισθανόταν σαν μικρός θεός όταν είπε, «Θέλω να βάλουμε τα πράγματα σε μια τάξη».

Ακούστηκε σαν όλα τα προηγούμενα που είχε πει, κι αυτός κι ο σύντροφός του, να ήταν μια εισαγωγή δευτερεύουσας σημασίας. Ότι έλεγε τώρα ακουγόταν σοβαρά και με σημασία. «Εσύ», είπε αυστηρά στον Τούρκο, «πού νομίζεις πως πηγαίνεις έτσι ξένοιαστα αφήνοντας τα σημάδια σου εδώ κι εκεί: Θα μαζέψεις τώρα αμέσως το αυτοκίνητο σου από μπροστά. Θα το βάλεις, πίσω, θα το κρύψεις, δεν ξέρω τι θα κάνεις, το αυτοκίνητο θα φύγει από

τη φάτσα του μαγαζιού. Αύριο το πρωί θα δώσει μια συνέντευξη για την τηλεόραση, μια βαρυσήμαντη εξαγγελία προς τον γερμανικό λαό, ο **Ερνστ Ραιμ***. Αυτό το μέρος θα πρέπει να ξαναβρεί, τουλάχιστον για τις ανάγκες της συνέντευξης, κάτι από τα παλιό του χρώμα. Θα

Ερνστ Ραιμ: από τους στενούς συνεργάτες του Χίτλερ στην κατάληψη της εξουσίας (1933) και επικεφαλής των Ταγμάτων Εφόδου του ναζιστικού παρακρατικού στρατού. Ο Χίτλερ απαλλάχτηκε από τον «λαϊκό» εναγκαλισμό του Ραιμ και των Ταγμάτων του, όταν μέσα σε μία νύχτα, γνωστή ως «η νύχτα των μεγάλων μαχαιριών» (30.6.1934), δολοφόνησε τον Ραιμ μαζί με ανεξακρίβωτο αριθμό πρώην φανατικών στελεχών του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος.

αποζημιωθείς βεβαίως για όλην αυτή την ιστορία», είπε απευθυνόμενος στον Βαγγέλη που είχε αρχίσει να συνέρχεται, καθώς ένα λεπτό νωρίτερα πίστευε πως θα μπορούσαν να αρχίσουν τις πιστολιές.

Το είχε καταλάβει από την πρώτη στιγμή πως ήταν νεοναζιστές, καθησύχασε τον εαυτό του ο Βαγγέλης. Εντέλει δεν ήταν τίποτα το σοβαρό, για μια συνέντευξη είχαν έρθει. Καλά, αλλά κι αυτός ο Ραιμ δεν ήταν ένας πεθαμένος; Μπορεί ένας νεκρός να μιλήσει; Και τι να πει;

«Τα γεγονότα θα δείξουν τι μπορεί να κάνει ο Ραιμ», είπε ο Κρίστιαν με στόμφο σαν να είχε αφουγκραστεί τις σκέψεις του Βαγγέλη, «Είπαμε, πρέπει να βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους» και συνέχισε με τον τρόπο της διακήρυξης, «Σχεδιάζω μια Ευρώπη δυνατή από την Πε-

**τρούπολη στο Γιβραλτάρ κι απ' το
Δουβλίνο στην Αθήνα. ΜΙΑ, μοναδική
και ομοιόμορφη. Δυνατή στο
πνεύμα αλλά και στο σώμα, για να
επιζήσει στους δύσκολους καιρούς
που βρίσκονται κιόλας εδώ. Ας βά-
λουμε λοιπόν τα πράγματα όπως
ήταν παλιά, γιατί από κάπου πρέ-
πει ν' αρχίσουμε. Μόνον κάτι τέτοιο
θα δώσει μια πνοή ζωής σ' αυτό το
σκηνικό που είναι έτοιμο να καταρ-
ρεύσει. Πού είναι το κάδρο με την**

πτήση του **Ζέππελιν*** κι αυτό με τη φωτογραφία της ποδοσφαιρικής ομάδας; Και η κορνίζα με τον Μπί-

Ζέππελιν: ογκώδες αερόπλοιο που κατασκευαζόταν στις αρχές του 20ου αιώνα. Πήρε το όνομά του από τον εφευρέτη του, κόμητα Ζέππελιν, και υπήρξε το πρόσκαιρο καύχημα της γερμανικής τεχνολογίας. Κατά τη δεκαετία του 1920 πέταξε σε ογδόντα ώρες από τη βόρειο Γερμανία στη Ν. Υόρκη όπου και ανεφλέγη επί του εδάφους μετά την προσγείωσή του. Ο τεράστιος όγκος του δυσκόλεψε την πτήση γι' αυτό και εγκαταλείφθηκε η συνέχιση της κατασκευής του. Στη θύμηση των ανθρώπων παρέμεινε για αρκετό διάστημα, εκφράζοντας μία ρομαντική νοσταλγία του ακατόρθωτου.

σμαρκ, και η βιτρίνα με τα τρόπαια του κυνηγετικού συλλόγου; Και η κεφαλή του ζαρκαδιού, τα κέρατα; Πού είναι τα κέρατα;»

Ο Βαγγέλης έριξε μια πλάγια ματιά στον Μανόλη και είπε πως όλα αυτά ήταν στη σοφίτα, εκεί ήταν η θέση τους εδώ και πολλά χρόνια. «Ξέρετε», είπε με μια γελοία αυτοπεποίθηση, «μου ανήκουν αυτά τα πράγματα. Τα είχα αγοράσει μαζί με την μπιραρία».

«Δεν είναι για συζήτηση αυτό το θέμα. Θα δούμε αργότερα σε ποιον ανήκουν. Τώρα πρέπει να 'ρθουν κάτω και να ξαναμπούν στη θέση τους. Τα θέλω όλα κάτω. Το ραντεβού είναι για τις οχτώ και μόλις προλαβαίνουμε να ξεκουραστούμε λίγο».

«Για μια στιγμή» αντιμίλησε ο Μανόλης, που δεν του άρεσε και

πολύ η ιδέα να φορτώνεται σκουπίδια μέσα στη νύχτα. Άσε που παραήτανε περίεργοι τούτοι εδώ. Δείχνανε για τσόγλανοι, αλλά λίγο το 'χρεις να ήταν από καμιά κρατική υπηρεσία με καταγραμμένες όλες τις παλιατσούρες τις ξεχασμένες τόσα χρόνια, απ' τις οποίες είχε προλάβει να ξαφρίσει δυο αναμνηστικούς φακέλους με γραμματόσημα κι ένα φτηνό νόμισμα με το κεφάλι του **Χίντενμπουργκ***. Αυτό όμως που τον είχε θυμώσει περισσότερο δεν

φον Χίντενμπουργκ: ένδοξος Γερμανός στρατάρχης του 1ου παγκοσμίου πολέμου και τελευταίος καγκελάριος της Γερμανικής Δημοκρατίας (γνωστότερης ως «δημοκρατία της Βαϊμάρης»), πριν καταλυθεί από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία το 1933.

ήταν ούτε η πιθανή αποκάλυψη της μικροαπάτης ούτε η προοπτική της καταναγκαστικής εργασίας μες στη νύχτα. Αυτό που τον είχε κάνει να λυσσάξει ήταν που τούτος ο μπουνταλάς, αυτό το ανθρωπάκι με το σουέντ πορτοκαλί παντελόνι, του τίναξε στον αέρα την υπέροχη ελβετική του μπλόφα με το να βιαστεί να μιλήσει και να προδώσει την καταγωγή του. «Για μια στιγμή, κύριοι», επανέλαβε ξινά, χωρίς να αποφύγει ένα υποτιμητικό βλέμμα προς τον Τούρκο, ο οποίος μέχρι πριν από λίγο θαύμαζε τις επιδόσεις του στο φλίπερ.

«Εντάξει, αγαπητοί κύριοι», μπήκε στη μέση ο Βαγγέλης θέλοντας να προλάβει τον ανηψιό του από κάποιο μπέρδεμα της τελευταία στιγμής. «Ασφαλώς και θα βοηθήσουμε».

Ο Βαγγέλης σκέφτηκε πως περίσσειε να γυρίσουν ανάποδα τα πράγματα, ενώ δεν είχαν πάρει άσχημη τροπή με τον Τούρκο λίγο πριν. Τι βιάστηκε να μιλήσει κι αυτός ο κόπανος; Να τος τώρα ο μεμέτης, κοιτώντας το πάτωμα, προσπαθούσε να περάσει απαρατήρητος. Έτσι όπως κατευθυνόταν στις μύτες των ποδιών του προς τη σκάλα, έδειχνε να το 'χει πάρει απόφαση πως θα 'πρεπε να δουλέψει κι άλλο για να εξαγοράσει μια άτυπη βίζα εισόδου στη χώρα και να φτάσει ασφαλής στο Βούπερταλ, να κλειδώσει την οικογένειά του στο σπίτι κι ύστερα, θα βλέπαμε ύστερα...

Ύστερα από λίγο, όταν κατέβαιναν τις σκάλες, ο Βαγγέλης προηγήθηκε κρατώντας προσεκτικά ένα χαρτόκουτο με επάργυρα κύπελλα.

Ο Τούρκος προσπαθούσε να βολέψει στην αγκαλιά του ένα σύμπλεγμα κεράτων με τις ξύλινες βάσεις τους κι ενώ τα είχε καταφέρει πολύ καλά με την κάθετη σκάλα της σοφίτας, όταν πήγε να κατέβει τη λουστραρισμένη και να κρατηθεί από την κουπαστή της, κατακύλησε πέφτοντας πάνω στον Βαγγέλη, και τον παρέσυρε μέχρι κάτω στο χολ της μπιραρίας.

Ο πάταγος που δημιούργησαν τα δύο σώματα, αλλά και τα χτυπήματα των κεράτων πάνω στα γυαλιστερά τρόπαια, σήκωσαν τέτοιο θόρυβο, που ο Βολφ τινάχτηκε απότομα από το τραπέζι που είχε γείρει και μισοκοιμόταν πάνω στα διπλωμένα μπράτσα του και το κεφάλι του Μανόλη γλίστρησε από τη νύστα πάνω στο φλίπερ που

αναβόσβηνε μια κερδισμένη παρτίδα.

«Τι ώρα είναι;» φώναξε δυνατά ο Βολφ, ενώ ο Κρίστιαν δίπλα του, με το κεφάλι ριγμένο πίσω και τα μάτια ορθάνοιχτα, κοίταζε το ταβάνι.

«Σχεδόν η αιωνιότητα», του απάντησε αυτός και του 'δειξε τον Μανόλη, που έσυρε τα νυσταγμένα βήματά του πίσω από τον πάγκο και ήπιε ένα ποτήρι νερό. «Κοίτα αυτόν τον φυγόπονο, τον σάπιο» σχολίασε με έναν τόνο αληθινής απογοήτευσης στη φωνή του κι αναστέναξε βαθιά. «Τι παρακμή, Θεέ μου».

«Άιντε, άιντε», είπε ο Τούρκος ζωηρά, δίνοντας ένα χέρι στον Βαγγέλη να σηκωθεί και απευθύνθηκε στον Μανόλη. «Τι κάθεται; Ξέρεις τι υπάρχει επάνω; Έχει πολλή δουλειά... Άιντε να βοηθήσεις!»

Δεν περίμενε να τον υπακούσει ο μισοζαλισμένος Μανόλης και άρχισε να καρφώνει πρόκες στερεώνοντας ζεύγη κεράτων όπου αυτός νόμιζε καλύτερα.

«Όχι εκεί!» υπέδειξε με αυταρχική φωνή στον Βαγγέλη, που είχε επιστρέψει με μια στοίβα αραχνιασμένες αναμνηστικές φωτογραφίες και τις τοποθετούσε στο περβάζι του μεγάλου παράθυρου που έφερε το ασθενικό φως της αυγής.

«Φτηνά την γλιτώσαμε», είπε ο Βαγγέλης στον Μανόλη, ενώ τοποθετούσε τα κάδρα σύμφωνα με τις υποδείξεις του Τούρκου. «Και πήρα μια τρομάρα στην αρχή... Εντέλει θα μας πάρει η τηλεόραση, ενώ θα μπορούσαν να μας είχαν κάψει. Το φοβήθηκα για μια στιγμή, ξέρεις».

«Μα τι λες, βρε ηλίθιε», ξέσπασε ο Μανόλης σαν να θύμωσε με τον εαυτό του. «Αυτός ο Ραιμ, αυτός ο... ο...» κόμπιασε και χτυπήθηκε σαν να τον κατέλαβε κρίση επιληπτική, «αυτόν τον αρχιναζιστή τον σφάξανε οι ίδιοι οι δικοί του την άνοιξη του '34... Είτε σε κάψουνε είτε παρουσιαστεί ο Ραιμ και δώσει συνέντευξη, και στη μία και στην άλλη περίπτωση θα γίνεις είδηση στο βραδινό δελτίο».

Αυτός ο Μανόλης δεν επρόκειτο ποτέ να γίνει άνθρωπος, σκέφτηκε ο Βαγγέλης. Όλο την ανάποδη πλευρά των πραγμάτων έβλεπε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

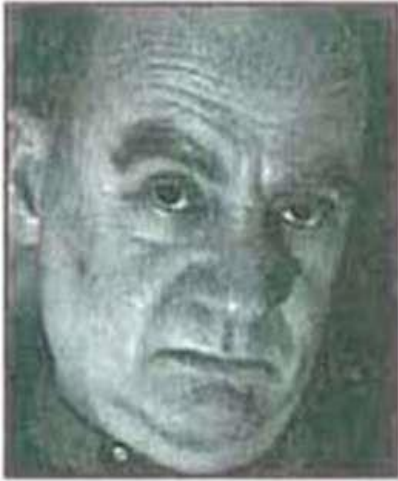
- 1. Να επισημάνετε τα σχόλια του αφηγητή για τον Μανόλη και τις δραστηριότητές του και να τις**

συγκρίνετε με του θείου του, του Βαγγέλη. Πώς χαρακτηρίζετε θείο και ανιψιό στην αρχή του αφηγήματος και πώς στο τέλος;

- 2. Με αφορμή τη συμπεριφορά των δυο Γερμανών και τον τρόπο που ο αφηγητής τους παρουσιάζει, να συζητήσετε το βασικό πρόβλημα που ανακύπτει.**
- 3. Πέρα από τη βίαιη συμπεριφορά να διερευνήσετε και την ιδεολογική στάση των δυο νεοναζιστών με βάση συγκεκριμένες φράσεις του κειμένου, όπως: «Καιρός να ξεκαθαρίσει λίγο η κατάσταση»· «Νομίζω, εγώ προσωπικά νομίζω πως μαζευτήκαμε πολλοί σ' αυτήν τη χώρα»· «Ο Κρίστιαν έκανε... και μελετημένα»· «Θέλω να βάλουμε τα πράγματα σε μια τάξη»· «Σχεδιάζω μια Ευρώπη διπλή...».**

4. Ποια η οπτική γωνία του αφηγητή και ο στόχος του πίσω από την αναπαράσταση της σκηνής με τους Γερμανούς;

Δημήτρης Νόλλας

Γεννήθηκε το 1940. Έζησε για μεγάλα χρονικά διαστήματα (1960-74) και εργάστηκε στην Δ. Ευρώπη και την Ν. Αμερική. Διετέλεσε σύμβουλος προγράμματος στην ΕΡΤ και σε ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια (1987-1997). Δίδαξε τεχνική σεναρίου στο Τμήμα Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου (1993-95) και συνεργάστηκε στη συγγραφή σεναρίων με τους σκηνοθέτες Γ. Σμαραγδή, Θ. Αγγελόπουλο, Γ. Κατακουζηνό, Δ. Παναγιωτάτο. Έργα του: Νεράιδα

της Αθήνας (1974), Πολυξένη (1974), Το τρυφερό δέρμα (1982), Τα καλύτερα χρόνια (1984), Το πέμπτο γένος (1988), Ονειρεύομαι τους φίλους μου (1990), Ο τύμβος κοντά στην θάλασσα (1992), Ο άνθρωπος που ξεχάστηκε (1994), Τα θολά τζάμια (1994), Μικρά ταξίδια (1998). Βραβεύτηκε με κρατικό βραβείο διηγήματος (1983) και μυθιστορήματος (1993).

Γιάννης Πάνου

...από το στόμα της παλιάς
Remington...

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΥ ΠΟΥ ΕΖΗΣΕ αρκετά χρόνια στη Θεσσαλονίκη, είναι επηρεασμένος από την «εσωστρέφεια» και κατ' άλλους τη «συνειδησιακή ροή» (stream of consciousness), που αποτελεί μια από τις κυρίαρχες τάσεις της πεζογραφίας της Θεσσαλονίκης. Το βιβλίο... από το στόμα της παλιάς Remington, είναι ένα μοντερνιστικό μυθιστόρημα με δυο πλαστούς συγγραφείς. Ο ένας, ο Δημήτριος, είναι το βασικό μυθιστορηματικό πρόσωπο. Ο άλλος είναι ο ανώνυμος ανιψιός του Δημητρίου, που επιχειρεί να αφηγηθεί την ιστορία του θείου του. Η ιστορία τοποθετείται στην περιοχή της Κυνουρίας

και αναφέρεται στη ζωή και τον έρωτα του Δημητρίου για την Ελένη.

Ο ανώνυμος αφηγητής-συγγραφέας αφηγείται ζητήματα σχετικά με την πράξη και τη μεθοδολογία της γραφής: τη συγκέντρωση στοιχείων από τη ζωή και τη δράση του βασικού προσώπου, την επεξεργασία και την έκθεσή τους. Το υλικό της έρευνάς του το ανακάλυψε «στα τέσσερα στοιχειωμένα ξύλινα κιβώτια» του Δημητρίου. Στο μυθιστόρημα τα πρόσωπα που αφηγούνται ή συζητούν εναλλάσσονται με μεγάλη ευκολία και η αφήγηση περνά από το πρώτο γραμματικό πρόσωπο στο τρίτο ή στο δεύτερο, αλλάζοντας έτσι και την οπτική γωνία.

Είναι αλήθεια ότι σε όλο το διάστημα της τελευταίας μας επαφής, ούτε μια φορά δεν μας έδωσε το δικαίω-

μα ν' αναφερθούμε, έστω και ευκαιριακά στο πρόσωπο της Ελένης, και γενικότερα στην περίοδο εκείνη της ζωής του που εκτείνεται από την πρώτη τους γνωριμία, τοποθετημένη στα τέλη του 1932, μέχρι το σκληρό χωρισμό, δέκα περίπου χρόνια αργότερα. Προτιμούσε να δέχεται επιπόλαιους χαρακτηρισμούς όπως ερημίτης, κοσμοκαλόγερος ή και μισογύνης ακόμη, παρά να επιτρέψει σε κάποιον απρόσκλητο τρίτο να εισδύσει στο δικό του κόσμο, που με τόση φροντίδα και προσπάθεια, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, κατόρθωσε να κρατήσει μακριά από κάθε μικρότητα και σύμβαση.

Εποπτικά εξετάζοντας το φαινόμενο Δημήτριος διακρίνουμε σαν κύριο γνώρισμα της ζωής του τη στέρηση, όχι μόνο των υλικών εκεί-

νων μέσων που θα του έδιναν τη δυνατότητα μιας ανάπτυξης σ' ένα προνομιούχο περιβάλλον, μα μια στέρση, περισσότερο ουσιαστική, σκληρή και αδυσώπητη, αγαπημένων προσώπων, αγαπημένης πατρίδος, αγαπημένης. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν το ότι κλείστηκε σ' ένα αυστηρά προσωπικό και απρόσιτο για τους πολλούς κόσμο, γυρεύοντας διέξοδο μέσα στο πάθος της δημιουργίας. Κι αν αυτό του το πάθος το πλήρωσε με την ίδια τη ζωή του, χωρίς να βρει μια δικαίωση και μια δημόσια αναγνώριση, έξω από τον στενό συναδελφικό του κύκλο—όσο ζούσε τουλάχιστον— το γεγονός αυτό καθαυτό αποτελεί την πιο τρανή μαρτυρία της σωστής εκλογής του δρόμου του πεπρωμένου του. Είναι σχεδόν ιδανική η συγκέντρωση στο πρόσωπο του Δη-

μητρίου ενός τόσο μεγάλου αριθμού συγκυριών, όπως στα παλιά μυθιστορήματα. Ορφανεμένος πολύ νωρίς από μητέρα, ζει τα πρώτα του χρόνια σ' ένα έντονα θρησκευτικό περιβάλλον, όπου πρωτεύοντα ρόλο παίζει η φυσιογνωμία του Παπαθόδωρου. Στη συνέχεια, οι σπουδές του στην Αθήνα και η γνωριμία του με το Δελμούζο, προσδίδουν μια κοσμοπολίτικη χροιά στην επαρχιώτικη ηθική του, ενώ η διδασκαλική του θητεία σε διάφορες γωνιές της Ελλάδας, τον φέρνει σε στενότερη επαφή με τον κόσμο των απλών ανθρώπων. Έχει ήδη δεχτεί με το χαμό του **Εμμανουήλ*** στην ελεεινή συμπαιγνία της Μι-

Εμμανουήλ, Θόδωρος: Νεκροί αδελφοί του Δημητρίου που εμφανίζονται στο όνειρό του.

κρασιατικής εκστρατείας, το δεύτερο χτύπημα της μοίρας. Απογοητευμένος με τη γενική κρατούσα κατάσταση στην Ελλάδα και βλέποντας αδύνατη την εκπλήρωση των ονείρων του για κάτι καλύτερο, διαλέγει το δρόμο της ξενιτιάς κόβοντας κάθε δεσμό πίσω του. Από δω και στο εξής θα κινηθεί ανάμεσα Αλεξάνδρεια και Κάιρο, σ' ένα κλίμα ευρωπαϊκού πολιτισμού ποτισμένου με τη νωχέλεια της ανατολής. Από νωρίς επιδίδεται στο γράψιμο. Σημαντικό για την ανάλυση της προσωπικότητάς του είναι το ότι η συγγραφική του δραστηριότητα αναπτύσσεται σε τρία διαφορετικά και συγχρόνως παράλληλα στάδια. Σαν διηγηματογράφος ο Δημήτριος αντλεί το υλικό του από έναν κόσμο που σχεδόν ταυτίζεται με κείνον του μεγάλου Σκιαθίτη, μιλά για τα

πάθη, τα παθήματα και τις απλές καρδιές των αφελών, αγράμματων ή κουτοπόνηρων συγχωριανών του, για φαντάσματα και ξόρκια, στοιχειωμένα ξωκλήσια και νεραϊδοπηγές. Εκεί όμως που ξεπερνά τον Παπαδιαμάντη είναι ο χαμηλός τόνος, η ασύλληπτη γλωσσική ευλυγισία, η καυτή σάτιρα και το πικρό πολλές φορές χιούμορ. Στα πρώτα του ποιήματα, ομοιοκατάληκτα τετράστιχα τα περισσότερα, αφήνεται στη λατρεία της φύσης, υμνεί τα κρυστάλλινα νερά, τις δασιές φυλλωσιές, τ' αγριολούλουδα, τις φτέρες και τα κυκλάμινα, τα πλατάνια και τις αγριοκαστανιές. Οι εν των μεταξύ όμως ερωτικές του εμπειρίες και η σχεδόν ταυτόχρονη

δολοφονία του **Θεοδώρου***, δίνουν στροφή στην ποίησή του, έτσι που τώρα βρίσκει τα θέματά του στην αγωνία του θανάτου, στην ταπείνωση που φέρνει το ατιμώρητο οργανωμένο έγκλημα και οι συνέπειές του, στην κοινωνική αδικία, στη θλίψη και στη μοναξιά. Η γερασμένη ερωτόληπτη Αλεξάνδρεια του Καβάφη, η κουφότητα της ανόητης γυναίκας, η απιστία και η λαγνεία δεχονται τα χτυπήματα του σκληρού, ελεύθερου και ανομοιοκατάληκτου πλέον στίχου του. Τα προσωπικά του ημερολόγια αποτελούν τον τρίτο τομέα της συγγραφικής του επίδοσης. Εδώ κάθε λογοτεχνικό ντύμα απορρίπτεται και το γεγονός παρουσιάζεται ωμό και ανεπξεξέρ-

Εμμανουήλ, Θόδωρος: Νεκροί αδελφοί του Δημητρίου που εμφανίζονται στο όνειρό του.

γαστρο, ο λόγος κοφτός, η ανάσα σπασμένη. Πολλές φορές επανέρχεται στα ήδη ειπωμένα, η πρωινή βεβαιότητα γίνεται νυχτερινή αμφιβολία, η χρήση των ερωτηματικών καταντά πληθωρική. Ανάμεσα στις γραμμές μισοτελιωμένοι στίχοι, προσχέδια μαθήματος, κατάλογοι αγοράς βιβλίων, σκέψεις και διαθέσεις της στιγμής, αρθρωμένες με μίαν ανορθόδοξη στίξη, καθημερινοί διάλογοι ελλειπτικά μεταφερόμενοι, γεμίζουν μικρές σελίδες από ατζέντες και πρόχειρα σημειωματάρια. Είχε τη συνήθεια να καταγράφει τα πιο σημαντικά και κατά περίεργο τρόπο, άκρως συμβολικά όνειρά του. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλα τα μεγάλα γεγονότα της ζωής του συνοδεύονται από μια σειρά ενυπνίων, στις σκηνές των οποίων οι προσφιλείς νεκροί επανέρχονται

χωρίς την καθοριστική τους ιδιότητα, ενώ τα εν ζωή ευρισκόμενα αγαπημένα πρόσωπα εμφανίζονται την στιγμή ακριβώς που περνούν από την εδώ κατάσταση στην επέκεινα.

Από αυτά ακριβώς τα ημερολόγια αντλούμε και τις πιο θετικές πληροφορίες για το αληθινό πρόσωπο του Δημητρίου, για τις σχέσεις του με άλλα πρόσωπα ή την εκτίμηση που έτρεφε για καθένα από αυτά. Προς το παρόν, το πρόβλημα που απασχολεί τον ερευνητή είναι το γιατί ο Δημήτριος καλλιεργούσε μια τέτοια πολυσχιδή προσωπικότητα, και τι ήταν εκείνο που τον έκανε ν' αναπτύσσει, ξέχωρα, μα χρονικά παράλληλα, κάθε επιφάνεια του πρισματικού εαυτού του. Μήπως με αυτή του την πολυμέρεια αγωνιούσε με κυκλική κίνηση να εκπορθήσει μια θέση, σφίγγοντας μέρα με τη

μέρα έναν κλοιό, ως τη στιγμή που πεσμένος αιμόφυρτος ένιωσε ότι αποτελεί το κέντρο του;

Στην παγκόσμια λογοτεχνία, από τον Όμηρο ως τις μέρες μας, η χρησιμοποίηση του ονείρου σα συγγραφικού υλικού αποτελεί κοινό τόπο. Ίσως γιατί η περιγραφή ενός ονείρου παρέχει στον γράφοντα ορισμένες ευκολίες ή καλύτερα ένα πλαίσιο, ένα άλλοθι, πίσω από το οποίο πολλά λέγονται και γίνονται χωρίς τον κίνδυνο της παρεξήγησης και το χαρακτηρισμό του συγγραφέα σαν αναρχικού ή κολασμένου. **Ακόμη κι αυτός ο μεγάλος Σαίξπηρ*** έναν κόσμο ονείρου διά-

«Ακόμη κι αυτός ο μεγάλος Σαίξπηρ... ως το τέλος»: Πρόκειται για το έργο του Ουίλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616) Το όνειρο καλοκαιρινής νύχτας.

λεξε για να τοποθετήσει την δράση ενός από τα έργα του, όπου ο ωμός ερωτισμός κυριαρχεί από την αρχή ως το τέλος. Αν λάβουμε μάλιστα υπόψη και τις σχετικές πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες το έργο πρωτοπαίχτηκε την βραδιά του γάμου της σεβαστής μητρός του κόμητος του Σαούθαμπτον, μέσα σ' ένα συρφετό εραστών και ερωμένων του κόμητος, εύκολα μπορούμε να μαντέψουμε την τύχη του κλασικού μας δασκάλου, αν δεν διαθέτετε την προνοητικότητα και το αδήριτο ένστικτο της αυτοσυντήρησης που τον έκανε να επιλέξει ένα ονειρικό πλαίσιο για το έργο του και να πει όσα είπε εκ του ασφαλούς. Οι συγγραφείς των Βυζαντινών μυθιστορημάτων από την άλλη μεριά, χρησιμοποιούν το τρικ του ονείρου στα έργα τους από καθαρή αδυναμία

στο στήσιμο της πλοκής. Έτσι, πώς αλλιώς θα ξεκινούσε ο γενναίος Λίβιστρος την περιπλάνησή του για την αναζήτηση της ωραίας κόρης Ροδάμνης, αν ο συγγραφέας δεν κατέβαζε στα όνειρά του τον μικρό φτερωτό Θεό, που αφού ανάγκασε τον Λίβιστρο να του ορκιστεί αιώνια πίστη και αφοσίωση, του υπέδειξε μια ωραία γυναίκα και του προφήτεψε πως αυτήν ακριβώς θ' αγαπήσει με πάθος ιπποτικό; Ή πώς αλλιώς η θαυμαστή Χρυσάντζα θ' αναγνώριζε τον μασκαρεμένο σε υποταχτικό του πατέρα της **Βέλθανδρο***, αν δεν ήταν αυτός που της είχαν υποδείξει τα παρθενικά της όνειρα σαν άντρα κι αφέντη της;

Λίβιστρος και Ροδάμνη, Βέλθανδρος και Χρυσάντζα: Ερωτικά βυζαντινά Ιπποτικά μυθιστορήματα της εποχής των Παλαιολόγων.

Παρόμοια παραδείγματα μπορεί κανείς πολλά ν' απαριθμήσει, φτάνοντας ακόμη και μέχρι τον σύγχρονό μας **Νίκο Καχτίση***, ο πρόωρος θάνατος του οποίου στέρησε αναμφίβολα την πεζογραφία μας από ένα μεγάλο τεχνίτη. Ο Καχτίσης λοιπόν, όχι μόνο έκανε χρήση του ονείρου στα γραφτά του, αλλά έδωσε και τον τίτλο **Ενύπνιον** σ' ένα από τα έργα του.

Νίκος Καχτίσης: (1926-1970). Ηλείος συγγραφέας. Γεννήθηκε στη Γαστούνη, έζησε στον Πύργο και στην Πάτρα και από το 1955 στον Καναδά. Έργα του: Ποιοι οι φίλοι (1959), Η ομορφάσχημη (1960), Το ενύπνιο (1960), Ο Εξώστης (1964), Η περιπέτεια ενός βιβλίου (1965), Ο ήρωας της Γάνδης (1967).

Στην περίπτωση του Δημητρίου, τα όνειρα δεν έρχονται σαν ομιχλώδη πετάσματα, πίσω από τα οποία ξετυλίγεται μια δράση ασήκωτη από την καθημερινή πραγματικότητα, ούτε σαν προμηνύματα μελλοντικών καταστάσεων. Αντίθετα εμφανίζονται με όλη την καταστροφική τους ένταση και σκληρότητα και μάλιστα επανέρχονται πολλές φορές, και για πολλά χρόνια, μετά το πραγματικό γεγονός που τα προκάλεσε, ματώνοντας παλιές πληγές μέσα στην αγωνία της νύχτας.

Αγωνία όλη νύχτα· ούτε ύπνος ούτε τίποτα. Μόνο ένα βύθος, κάτι σαν νάρκη. Είμαι στο σπίτι καθισμένος στον καναπέ και κοντά μου βρίσκεται και κείνη που προσπαθεί να μου γλυκάνει την λύπη. Γυρίζω το κεφάλι, δεν θέλω να την δω.

— «Με τα μάγια μπορώ να τους φέρω μπροστά σου. Να, κοίτα! Πάνω στα εικονίσματα θα περπατήσουν σε λίγο οι σκιές τους». Κλαίω και χτυπιέμαι, λέω πως δεν θέλω, δεν είναι σωστό, κάνει κακό στις εικόνες, με σκοτώνει και μένα τον ίδιο. Οι φωνές μου δεν φτάνουν στ' αυτιά της. Δεν έχουν περάσει δευτερόλεπτα και δυο σκιές διασχίζουν τις εικόνες, από την μια ως την άλλη άκρη, και σβήνουν αθόρυβα. Κλείνω τα μάτια να μην αντικρίσω την κακιά μάγισσα.

Αθόρυβος σαν σκιά μπήκε στο δωμάτιο που κοιμόμασταν οι τρεις. Πετάχτηκα από το κρεβάτι τον αγκάλιασα, τον φιλούσα παντού. Στεκόταν σκεφτικός και μελαγχολικός, αν και φαινόταν καθαρά πως ήθελε να με ησυχάσει.

— «Πού ήσουν», κατάφερα να πω, «τι έχεις;»

— «Τίποτα δεν έχω, τίποτα»

— «Μα στην καρδιά, στο κεφάλι», και πάλι τον αγκάλιασα και τον φιλούσα, ψαύοντας το μέρος.

— «Πίστεψες και συ πως θα μπορούσαν να μου κάνουν κακό; Δεν είναι τίποτα, μια γρατζουνιά στο δέρμα», και μου 'δειξε μια κόκκινη γραμμή στο πίσω μέρος του κεφαλιού. Άρχισε να διαλύεται μέσα στην αγκαλιά μου δίχως να μπορώ να τον κρατήσω.

Οι φωνές και οι κινήσεις μου έμειναν κρεμασμένες στον αέρα. Την άλλη μέρα έρχεται και με βρίσκει ο Μανόλης. Με τα επιβλητικά του λόγια, μόλο που τα 'λεγε βραχνά σαν και μένα, δήλωσε απερίφραστα πως ήρθε να δει πώς περνώ, τι σόι δάσκαλος είμαι.

Τον πήρα και τραβήξαμε στις ακρογιαλές του Νείλου, είδε το σχολείο μου και θάμπωσε από χαρά. Μ' έπιανε με τα δυο του χέρια και με καμάρωνε, έτσι που από την συγκίνησή μου έχανα τα λόγια μου. Για μια στιγμή του ήρθε βήχας και κοντοστάθηκε, γύρισε να κρυφτεί, να κρύψει το βήχα μέσα του. Καθώς αντίκρισα το πορφυρό του πρόσωπο, τα μάτια μου γέμισαν δάκρυα.

— «Το δωμάτιό σου», μίλησε με φανερή την προσπάθεια που κατέβαλε, «η ζωή σου, ο δρόμος σου ακόμη, διαφορετικός από τον δικό μας. Ζεις σ' ένα περιβάλλον που θέριεψε ο καλογερισμός στις ακρογιαλιές του Νείλου. Μην κολλήσεις και συ από την αρρώστια, θα σου ρημάξει το νου, τα σωθικά».

Τον άφηνα να μιλάει ενώ η σκέψη μου πετούσε: χωριό - Άργος – Αθήνα - Θεσσαλία - Μικρασία.

— «Είμαστε μαζί με τον Θόδωρο, δουλεύουμε μαζί. Εσύ μείνε στο Νείλο, γίνε Οδυσσέας, τρώγε λωτούς και ξέχνα μας όλους. Άκουσέ με, μπόρεσέ το αυτό, μπόρεσέ το».

Τράβηξε προς την αμμουδιά πιο επιβλητικός από πριν. Τον είδα ν' ανταμώνει με το Θόδωρο και να χάνονται. Χαμένος κι εγώ βρίσκομαι πάνω στο καράβι που κατεβαίνει το ποτάμι. Κόσμος πολύς στέκεται αμίλητος, ούτε που με θωρεί κανείς ούτε κι εγώ κοιτάζω κανέναν. Μόνο άσπρα του ματιού είναι γυρισμένα πάνω μου. Σε μια κόχη, γερασμένη και ζαρωμένη στέκει κι εκείνη, ανάμεσα σε μια συντροφιά, και είναι στραμμένη κατά το ποτάμι. Πετάγεται ξαφνικά: «Αυτός εδώ δεν

βιάζεται να μας αράξει στο λιμάνι του θανάτου...», και μ' ένα πήδημα βρέθηκε στο νερό. Δεν φαίνεται τίποτα, κανείς δεν νοιάζεται να την σώσει. Πέφτω γρήγορα στο νερό και ψάχνω, αναδεύοντας την λάσπη του βυθού. Τίποτα. Σαν ανεβαίνω, τη βλέπω ντυμένη στα ολόλευκα να πλέει κοιμισμένη στο νερό, με τα μαλλιά ολόγυρα απλωμένα. Δεν θέλω να πιστέψω ούτε το ναι ούτε το όχι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το κεφάλαιο απαρτίζεται από δυο χωριστές αφηγήσεις. Αφού τις εντοπίσετε, να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: ποιοι είναι οι δυο αφηγητές: ποιες διαφορές

παρουσιάζουν στην αφήγηση, πώς συνδέονται μεταξύ τους οι δυο αφηγήσεις;

2. Για τη δημιουργία της λογοτεχνικής προσωπικότητας του Δημητρίου ο Γιάννης Πάνου χρησιμοποιεί πορτρέτα ορισμένων λογοτεχνών. Τα δυο κατονομάζονται και το τρίτο λανθάνει. Το λανθάνον πρόσωπο είναι πιθανόν ο Στρ. Τσίρκας. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο, το εισαγωγικό σημείωμα και τα σχόλια, να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

α) Τι ενισχύει την υπόθεση ότι το λανθάνον πρόσωπο είναι ο Στρ. Τσίρκας και

β) Τι κοινό έχουν οι τρεις λογοτέχνες με τη ζωή, το χαρακτήρα και το έργο του Δημητρίου;

3. Το κείμενο έχει τη μορφή ενός ερευνητικού δοκιμίου για το έργο του Δημητρίου ως λογοτέχνη. Παρατηρώντας την πορεία της σκέψης του αφηγητή δώστε ένα διάγραμμα των σημείων που θίγονται σ' αυτή την έρευνα.

Γιάννης Πάνου (1943 - 1998)

Γεννήθηκε στην Τρίπολη της Αρκαδίας και σπούδασε πολιτικός μηχανικός στο Πολυτεχνείο Θεσσαλονίκης. Στην πόλη της Θεσσαλονίκης με την οποία συνδέθηκε έζησε μέχρι το 1986, οπότε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Εμφανίστηκε στα γράμματά μας το 1971 στην ομαδική αντιδικτατορική έκδοση Νέα Κείμενα. Έργα του: ...από το στόμα της παλιάς Remington..., μυθιστόρη-

μα (1981) και Ιστορία των Μεταμορφώσεων, μυθιστόρημα (1988).

Το αιώνιο ρολόι

Το ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΝΗΚΕΙ στην ομώνυμη συλλογή. Όλα σχεδόν τα διηγήματα της συλλογής δίνουν την αίσθηση μιας πικρής πολλές φορές ανάκλησης ενός κόσμου, όπως τον έχουν βιώσει τα παιδιά.

Δεν ξέρω πώς ξεχωρίζουν οι άλλοι τους χοίρους. Εμένα μ' οδηγεί η μυρωδιά. Είναι μυρωδιές που σε διώχνουν· άλλες που σου υπόσχονται μιαν ιδιαίτερη ώρα κάπου φυλαγμένη σαν έκπληξη όπως ένα κρυφό δωμάτιο. Άλλες σε προσκαλούν για άπλωμα και ευδαιμονία — οδαλίσκες μυρωδιές. Άλλες που σε ξυπνάνε, σου ζητούν δυνατή σκέψη, πτήσεις ή καταδύσεις του νου, κι

άλλες, σπάνιες, που σε παίρνουν ολόκληρο και σε δέχονται να 'σαι ό,τι είσαι χωρίς κανένα σχόλιο.

Μυρωδιές που δεν ζητάνε ανταλλάγματα χωρίς και να υπόσχονται τίποτα, δε σε σφίγγουν πάνω τους, δεν κολλάνε πάνω σου, ούτε σε σπρώχνουν έξω βίαια. Σε αφήνουν να κολυμπάς μέσα τους, όπως στην αιώνια θάλασσα μπορείς να στριφογυρνάς σαν τους ελεύθερους δείκτες ενός νοητού υδάτινου ρολογιού όπου η κίνησή σου θέτει και μεταθέτει με τους όγκους του νερού τις ώρες χωρίς τίποτα και ν' αλλάζει δραματικά. Χωρίς τίποτα ν' αλλάζει... Μόνο που σπάνια συμβαίνει.

Δεν είναι έτσι πάνω στη γη.

Το σπίτι των Π. για παράδειγμα μύριζε πολύ ωραία. Μύριζε ορεκτικά. Μύριζε σαν παλιό καλό μαγέρι-

κο. Για να 'μαι ειλικρινής, όπως φαντάζομαι ότι πρέπει να μύριζε ένα παλιό καλό μαγέρικο! Ένα δυο πάντως που πρόλαβα μύριζαν μ' έναν απερίγραπτο εξαίσια ζεστό τρόπο.

Το ίδιο και το σπίτι των Π.... Η μυρωδιά του δεν ήταν φαγητίλας ωστόσο. Ήταν μυρωδιά από μπαχαρικά κυρίως: κανέλα, μοσχοκάρυδο μαζί με λεμόνι ή δυόσμο... Αλλά δεν ήταν τίποτα απ' αυτά μόνο του και πάλι καθόλου «όλα μαζί», ένα μπέρδεμα δηλαδή από ανάκατες μυρωδιές.

Ίσα ίσα που ήταν μια ξεκάθαρη μυρωδιά σαν καλογραμμένο πρόσωπο, μ' εύχυμες παρειές, γλυκές καμπύλες, εύσαρκο στόμα και σκιάσεις αναπνευστικές σαν αιώρα γύρω απ' τα λακκάκια στο πηγούνι, στις άκρες των χειλιών ή τις αδιόρατες

σοφές ρυτίδες, όπου μπορούσε κανείς να χωθεί και ν' ανασάνει βαθιά μέσα στη ζέστη του λαιμού που έπαλλε...

Αυτά τα ευκρινή χαρακτηριστικά που ήταν ωραία γιατί ήσαν ευκρινή στις γραμμές τους, ανεπιτήδευτα καθαρά, ήσαν αποτυπωμένα πάνω στο κάθε τι σχεδόν στο σπίτι των Π.

Έτσι ήταν η υπόγκριζη μαντεμένια αυγουλωτή ξυλόσομπα στη γωνιά της. Και τα μπρούντζινα χερούλια της αστράφτανε χρυσά στα πορτάκια και στο συρταράκι της σταχτης.

Έτσι ήταν τα μπακιρένια σκεύη στη σκοτεινή κουζίνα στο βάθος πάνω στο ράφι τους, καθρεφτίζοντας το σκιερό ταβάνι στα πυρά τους μάγουλα που κρύβανε μύγδαλα, καρύδια, κάστανα, φουντούκια, ξερά σύκα, πρώτης ποιότητας.

Έτσι ήταν η ηλεκτρική κουζίνα απέναντι από την ξυλόσομπα (από τα πρώτα μοντέλα), με τα πιτσιλωτά εμαγέ και τα στεφάνια των ματιών της να λάμπουνε αφεγάδιαστα, και στη χύτρα το φαγητό κοχλάκιζε με άφθονες εύθυμες φουσκάλες και τα καρότα, τα κρεμμυδάκια, οι στρόγγυλες ντοματούλες διατηρούσαν το σχήμα και το χρώμα τους λες κι είχαν οι γυναίκες των Π. μια μαγική συνταγή να τα διατηρεί ακέραια σ' ολόκληρη την αλχημεία του βρασμού.

Έτσι ήταν το κάθε τι μέσα στο σπίτι τους που το σχήμα του ήταν κι αυτό ένα ξεκάθαρο... Π! Το δωμάτιο με την ξυλόσομπα και την κουζίνα ήταν στο βάθος προχωρώντας μέσα στο Π από την πλακόστρωτη εσωτερική ορθογώνια αυλή με τις πόρτες ολόγυρα. Ήταν στην οροφή

του Π — η στέγη του, ας πούμε. Και κει στο μακρόστενο δωμάτιο χωρούσαν (εκτός από την ξυλόσομπα και την ηλεκτρική), ένα ντιβανάκι, ένα μακρύ τραπέζι με καρέκλες, ένα δυο πολυθρόνες πάνινες. Υπήρχαν πόρτες προς κάθε κατεύθυνση εκτός από τον τοίχο που ακουμπούσε το ντιβανάκι κι έτσι, καθώς όλοι μαζεύονταν πάντα σ' αυτό το δωμάτιο, γινόταν συνεχείς μετατοπίσεις, γιατί απ' τις πόρτες μπαινόβγαιναν άνθρωποι κι όλο και κάποιος χτυπούσε την είσοδο λες και τον τραβούσε η μυρωδιά...

Το τραπέζι είχε πάντα έναν ωραίο, πολύχρωμο, ακριβό μουςαμά που λαμποκοπούσε κι ο γέροντας ο Θεοδόσης έκοβε προσεκτικά εκεί πάνω το ψωμί, ακουμπώντας το στο στήθος του, με τα φαρδιά γενναιόδωρά του δάχτυλα και τα πε-

ντακάθαρα μισοφέγγαρα των νυχιών του, στις πιο μπόνες παλάμες που αντίκρισα ποτέ να φωνάζουν με τον τρόπο τους κεφάτα μια μοναδική εντολή:

«Δώσε! Δώσε, βρε Φιορίτσα μου!»

Και κείνη την ώρα είχα την ίδια πάντα σκηνή μπροστά μου: Στις όχθες της Λίμνης... Σαν να με κατηχούσε ο γερο-Θεοδόσης έργω για την αλήθεια του χιλιασμού των άρτων και... δεν είχα καμιάν αμφιβολία πως όσοι μα όσοι κι αν έρχονταν ο άγιος-Θοδοσάκης θα τα αύξαινε τα ψωμιά ίσαμε να χορτάσει ο πάσα ένας.

Τα άσπρα παχιά του μουστάκια λάμπανε· οι χοντρές του ρυτίδες λάμπανε πάλι, όπως και το καφέ κουστούμι έλαμπε, το καφέ του καπέλο με την άψογη τσάκιση έ-

λαμπε... καθώς το έβγαζε να χαιρετήσει τις κυρίες στην έξοδο της εκκλησίας.

Το κοντό του ανάστημα ήταν αγαθό. Αγαθό, ήταν το κάθε τι πάνω του ίσαμε τα δάκρυά του που δεν μπόραγε να συγκρατήσει και τη βαθιά του μελαγχολία κάθε που αργούσε η Φιόρα του και σουρούπωνε· το τσάι σιγόβραζε πάνω στην ξυλόσομπα τραγουδιστά, απ' το παράθυρο με τη σίτα μπαίνανε μακρουλές σκιές στο δωμάτιο. Στα μαυρόασπρα πλακάκια της αυλής με τις εκατό γλάστρες άρχιζαν τα ντέφια της βροχής σιγανά σιγανά «κι η Φιόρα ακόμα να φανεί...»

Ο Θοδοσάκης τότε θόλωνε.. Θόλωνε ολοένα σαν αναλυτό σύννεφο. Οι ρυτίδες του γέμιζαν δάκρυα ίσαμε ν' ακουστεί η σιδερένια εξώθυρα και μονομιάς το ταρακούνημα

σταμάταγε, η αγωνία πάει! Έβγαινε στο λιμάνι μ' ολόγιομη πανσέληνο: τη Φιόρα! Ένα εβδομηντάχρονο μωρό — πάλι γελάγανε τα δόντια του, γέλαγε το κάθε τι πάνω του... Έτριβε χέρια, γόνατα δίπλα στην ξυλόσομπα:

«Φέρε μύγδαλα. Φέρε απ' το καλό βούτυρο! Φέρε ψωμί και βουτήματα!»

«Αυτός ο άνθρωπος! Αυτός ο άνθρωπος...!» έλεγε θυμωμένα η Φιόρα που του είχε εξηγήσει, πριν φύγει, τι θα κάνει, πόσο θ' αργήσει, πού θα βρίσκεται.

«Αυτός ο άνθρωπος μάτια μ'» — με τη νησιώτικη προφορά της.

«Μάθια μ'-μάθια μ'!» γέλαγε εκείνος: «Μάθια τα θέλεις μάθια μ' ή ταραχτά π'λί μ';», ξεκαρδισμένος με την ιστορία του ερωτευμένου συζύγου που ό,τι και να 'λεγε της κυράς

του, να για τ' αυγά: πώς τα προτιμά, έπρεπε να βάλει σιρόπι στα λόγια του. Και το θυμόταν ευφραμένος τώρα που ήταν πάλι πίσω. Πάλι εδώ — σίγουρα! Την έβλεπε, την κράταγε. Κανείς κίνδυνος.

— Από πότε ορφανέψατε;

— Από πάντα.

— Από πόσο χρονώ δουλεύατε;

— Από πάντα.

— Από πάντα;

— Ναι. Με τους χαμάληδες στην Πόλη, στο λιμάνι. Χαμάλης. Μετά πορτιέρης στο Pera Palace, στου Κυρίου. Μετά υπηρέτης στου Κυρίου. Μ' έφερε μαζί του.

— Και την κυρία-Φιορίτσα;

— Εκεί, στου Κυρίου ήρθε κι αυτή, απ' το νησί της, (αναστενάζει μ' ανακούφιση. Λάμπει ολόκληρος πάλι!) όταν ο Κύριος εγκαταστάθηκε εδώ. Γυαλίζαμε μαζί τα πατώματα.

Τεράστια δωμάτια. Μετά την πήρε η Κυρία όταν αρρώστησε να τη φροντίζει. Προσωπική της καμαριέρα. Μας εκτιμήσανε...

Κι αλήθεια ο Κύριός τους, έμοιαζε να μην τους ξεχνά που γεράσανε καλά καλά, και τους άφησε να φύγουν. Πρώτα εκείνος. Αργότερα η Φιόρα. Κι όλο στο στόμα τους βρισκόταν το Σπίτι, ο Κύριος, η Κυρία (κι ας μην τους υπηρετούσαν εδώ και κάμποσα χρόνια)· η αρρώστια της καημένης της Κυρίας που δεν έβγαινε απ' το δωμάτιό της ποτέ, από το βομβαρδισμό του Πειραιά που τρόμαξε κι έπαθε...

Ποτέ δεν κρίνανε. Δεν έβγαινε πικρός λόγος απ' τα χείλη τους, σα να μη σκέφτονταν. Να μη μπορούσαν να σκεφτούν τίποτα. Ο Κύριος και η Κυρία ήταν κάτι σα μεγάλοι Θεοί. Μεγάλα αγάλματα θεών που στέ-

**ΚΟΝΤΑΝ ΠΆΝΩ ΑΠ' ΤΟ ΣΠΪΤΙ ΤΟΥΣ,
ΠΆΝΩ ΑΠ' ΤΗ ΖΩΉ ΤΟΥΣ, ΠΆΝΩ ΑΠ'
ΤΟ ΚΆΘΕ ΤΙ ΚΑΙ ΚΕΙ ΣΤΑΜΑΤΟΥ΢Ε Η ΙΚΑ-
ΝΌΤΗΤΆ ΤΟΥΣ ΝΑ ΠΑΡΑΠΟΝΕΘΟΥΝ, Ή Ν'
ΑΠΑΙΤΉ΢ΟΥΝ, ΝΑ ΣΧΟΛΙΑ΢ΟΥΝ, ΝΑ ΚΆ-
ΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΙΟ ΑΠΛΉ ΚΡΪ΢Η, ΝΑ ΠΛΗ-
΢ΙΑ΢ΟΥΝ ΜΕ ΤΗ ΣΚΈΨΗ ΚΑΝ ΤΑ ΓΙΓΆ-
ΝΤΙΑ ΑΡΧΑΪΚΆ ΑΓΆΛΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΪΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΡΪΑΣ.**

**Μια Πρωτοχρονιά το μεσημέρι,
φτιάξανε Ρώσικη Σαλάτα. Την πρώ-
τη Ρώσικη που είδα, μύρισα και
γεύτηκα στη ζωή μου. Στολίσανε τη
σαλατιέρα, όπου τη σερβίρανε, με
μικροσκοπικά φετάκια καρότα, λε-
μόνι, κάπαρες, μαϊντανό.**

**Είχε ένα ωραίο κίτρινο χρώμα...
Ένα σερβίρισμα για «τραπέζι».
Φτιάξανε ροζμπίφ και στολίσανε
την πιατέλα όπως έπρεπε, «για
τραπέζι»: οι φέτες είχαν από ένα**

μαύρο γαριφαλάκι· η σάλτσα πιπέριζε ελαφρά. Φτιάξανε κοτόπουλο με πιλάφι a la Milaneza, ίσως όπως ακριβώς θα το ήθελε η Κυρία. Είχανε γλυκό Σαμιώτικο σε μια κρυστάλλινη καράφα, στο χρώμα του ήλεκτρου.

Το ίδιο απόγευμα με ρώτησαν αν θέλω το μικρό ρολογάκι. Ήταν μια καρφίτσα για το πέτο. Τόσο δα! Με μια φουντίτσα γούνινη στην άκρη δυο μικρών κορδονιών που το συγκρατούσαν. Ολόγουρά του είχε μια γραμμούλα χρυσή σαν κορνίζα. Ένα ψεύτικο (ή αληθινό;...) ρολογάκι. Μπορεί να 'ταν σταλμένο απ' την Κυρία που τα ωραία της πράγματα δεν την ενδιέφεραν, τα χάριζε στους πιστούς της υπηρέτες, σ' άλλους...

Με ρώτησαν τρεις φορές. Το ήθελα παρά πολύ. Δεν πίστευα στ' αυτιά μου πως μου το χαρίζανε τώρα

εμένα. Η καρδιά μου χτύπαγε να σπάσει. Δεν το είχα δει από κοντά, δεν το είχα αγγίξει ποτέ αλλά μου άρεσε, πώς μου άρεσε! Σα να έπιανα από μακριά, από την εταζέρα που ήταν ακουμπισμένο όρθιο, τη μυρωδιά του: Επιθυμητή!

Είπα και τις τρεις φορές «Όχι» κατακόκκινη. Ανεξήγητα βέβαιη πως δεν είχα το δικαίωμα να δείξω πόσο πολύ το λαχταρούσα.

Σαν να είδα τον εαυτό μου απ' έξω. Να βγήκα και να τον παρακολουθούσα: Είδα τα χέρια μου ν' απλώνονται, είδα την πίεση μέσα στα νεύρα μου, την πρόκληση της κίνησης για άπλωμα, για να το πάρω! Μιαν ασταμάτητη ορμή για κίνηση... κι άκουσα το στόμα μου τρεις ολόκληρες φορές να λέει:

«Όχι, ευχαριστώ»!

Ανεξήγητα, παράλογα να λέει:

«Όχι, ευχαριστώ»! Κόβοντας την κίνηση και την ορμή όπως το μαχαίρι μ' ένα γύψινο εκμαγείο. Λες κάτι υπαγόρευε την άρνηση. Λες κι «είχα εγώ πολλά» ή «ένα καλό παιδί δεν παίρνει ό,τι του δίνουν». Ένα σεμνό παιδί λέει ευγενικά:

«Όχι, ευχαριστώ».

Εκείνο το απόγευμα είχε έρθει κι ένα άλλο κορίτσι ή αγόρι.

— Ε τότε, είπανε. Θα το δώσουμε στον..., στην.... που μπορεί να το θέλει. Όταν φύγει. Θα το πάρει.

**Τότε κατάλαβα ότι το είχα χάσει
Έμεινε εκεί ως το βράδυ στην εταζέρα του τοίχου.**

**Το κοίταζα κλεφτά όλη την ώρα.
Μπορεί να το ξέχναγαν άραγε:....
Χαμογελούσα ζαβά, αφηρημένα.
Έλεγα: Τώρα θ' ακούσω τον εαυτό μου να λέει την αλήθεια. Να βγάλει μια κραυγή!**

Αλλά δεν έκανα τίποτα και δε θυμάμαι τίποτ' άλλο.

Κι όλη την ώρα το σπίτι μοσχοβόλαγε ζεστά...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Η αφηγήτρια λέει ότι ξεχωρίζει τους χώρους από τη μυρωδιά. Ποιες μυρωδιές αναφέρει; Διατυπώστε τα χαρακτηριστικά τους με δικά σας λόγια. Π.χ. απωθητικές κτλ.**
- 2. Σε τι διαφέρει η μυρωδιά στο σπίτι των Π. από τις παραπάνω μυρωδιές; Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της; Πού αλλού εντοπίζει αυτά τα χαρακτηριστικά;**
- 3. Εκτός από την περιγραφή του σπιτιού η αφηγήτρια παρουσιάζει και τα βασικά πρόσωπα του διηγήματος. Να επισημάνετε**

περιστατικά και συμπεριφορές που δείχνουν ή υπαινίσσονται το χαρακτήρα τους.

- 4. Ποια η σχέση των ηρώων του διηγήματος με τα «αφεντικά» τους;**
- 5. Πώς εξηγείται η άρνηση της αφηγήτριας να δεχτεί το ρολογάκι που της χάρισαν; Ποια σχέση βρίσκετε ανάμεσα στο ρολόι και την άρνησή της;**
- 6. Πώς συνδέεται ο τίτλος του διηγήματος με το περιεχόμενό του;**

Νατάσα Κεσμέτη

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1947. Σπούδασε Πολιτικές και Οικονομικές Επιστήμες στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και Αγγλική Φιλολογία στο Pierce College. Δίδαξε για μια 20ετία αγγλική γλώσσα. Έργα της: Ποίηση: Αχ να 'μουν ρημαγμένος καφενές (1974). Πεζά: Τα εφτά της άρκτου (1972), Το αιώνιο ρολόι (1987), Κήπος περίφρακτος (1992), Η Βίργκω της ερημιάς και τα κρυφά κελαϊδόνια (1996). Μετέφρα-

**σε από τα αγγλικά Σέλλεϋ, Τζον
Νταν Κόλντγουελ κ.ά.**

[Επιστροφή στο πατρικό σπίτι] (απόσπασμα από το «Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά»)

Το ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ σε ιστορικά περιστατικά του 19ου αιώνα και συγκεκριμένα στη ζωή του Ισμαήλ Φερίκ πασά της Αιγύπτου και του αδελφού του Αντώνιου Καμπάνη Παπαδάκη. Τα αδέλφια χωρίστηκαν μικρά σε κάποιο ξεσηκωμό της Κρήτης. Το ένα το αιχμαλώτισαν οι Αιγύπτιοι, το πήραν στην Αίγυπτο, το μετονόμασαν, το εξισλάμισαν, το εκπαίδευσαν στο στρατιωτικό κλάδο, όπου ξεχώρισε, αναδείχτηκε και έφτασε στα ανώτερα αξιώματα: πασάς και Υπουργός Στρατιωτικών της Αιγύπτου. Με την ιδιότητά του αυτή

ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς, μισόν αιώνα περίπου αργότερα, έρχεται με στρατό στην Κρήτη για να βοηθήσει τους Τούρκους να καταπνίξουν την Κρητική Επανάσταση του 1866-1868, την οποία εμπυχώνει, ενισχύει και χρηματοδοτεί από την Αθήνα ο αδελφός του. Ο ξεριζωμός, η μακρινή αλλά έντονη ανάμνηση της προ της αιχμαλωσίας ζωής του, η αγάπη για τον αδελφό του και τη γενέθλια γη από τη μια και από την άλλη η νέα πατρίδα του, ο ρόλος του, το καθήκον δημιουργούν ποικίλες δραματικές καταστάσεις, που αναπλάθονται μυθιστορηματικά κατά το εικός. Η λογοτεχνική φαντασία συμπληρώνει τα κενά της Ιστορίας και φωτίζει εσωτερικά τα πρόσωπα και τα γεγονότα. Στο απόσπασμα παρακολουθούμε την άφιξη του Ισμαήλ Φερίκ πασά

**στο Οροπέδιο, στο χωριό του και
στο πατρικό σπίτι.**

Την πρώτη μέρα των μαχών είδα από μακριά το σπίτι όπου είχα γεννηθεί. Πυρπολήσαμε το χωριό και με κατέλαβε μεγάλη αγωνία, αν και δεν ήμουν εγώ ο υπεύθυνος, μην τύχει και καεί. Δεν κάηκε ωστόσο, γιατί μια μαγιάτικη μπόρα στάθηκε τόσο ευνοϊκή μαζί μου, ώστε να σταματήσει τις φλόγες στα διπλανά σπίτια. Απόρησα με την εύνοια των στοιχείων. Καθώς στεκόμουν έφιππος και κουκουλωμένος, μ' ένα μουσαμά, που σκέπαζε ως και τα πόδια του αλόγου μου, καθώς στεκόμουν για να δεχτώ τη βροχή, που μου φαινότανε σαν αναφιλητό της φύσης, έλεγα πως δεν θα μπορούσε να 'χει γίνει διαφορετικά. Όχι γιατί επέστρεφα, μολονότι θα μπο-

ρούσε ακόμη κι ο ανόσιος νόστος μου να τιμηθεί από το αναφιλητό της φύσης, όσο γιατί, μόλις το είδα, τότε ξαφνικά θυμήθηκα πως είχα ένα σπίτι.

Αν και ο Ιωάννης μου είχε πει στην Αίγυπτο πως, κατά μία εκδοχή, η μάνα μου είχε επιστρέψει και τελείωσε στο σπίτι, αυτό δεν είχε ποτέ βασανίσει τη σκέψη μου, όσο η ανάμνηση του τόπου. Κατά τη διάρκεια της βροχής η θέα του με καθήλωσε με αναπάντεχα καρφιά. Άκουγα ένα ένα τα καρφιά να καρφώνονται, έτσι χτυπούσαν οι χοντρές σταγόνες στο μουσαμά μου. Μου πέρασε από το μυαλό η σκέψη πως ίσως είχα αποδιώξει την ανάμνησή του τόσα χρόνια, θέλοντας να προστατέψω τον εαυτό μου από την οδυνηρή απαγόρευση να ξαναπατήσω το κατώφλι, ή από το φόβο

μήπως είχε γκρεμιστεί — ενώ η ανάμνηση της φύσης δεν έκλεινε τέτοιους κινδύνους. Η εγρήγορση και η ταχύτητα που θα απαιτούσε σε λίγο η μάχη, μόλις θα ξανάρχιζε, δεν θα μου άφηνε περιθώρια για διερευνήσεις. Πρόλαβα μόνο να σκεφτώ, ακούγοντας με ευδαιμονία την παλιά βροχή, πως είχα για πολλά χρόνια αντικαταστήσει στη μνήμη μου τον έσω χώρο με τον έξω, χωρίς να έχω επίγνωση της αντικατάστασης· αγνοούσα λοιπόν εντελώς την ψυχή μου. Η ανάμνηση της σπηλιάς δεν μπόρεσε, για ένα σωρό λόγους, να ταυτιστεί με την ανάμνηση του σπιτιού· αποτέλεσε μάλλον ένα κομμάτι της φύσης ή της περιπέτειάς μου.

Και περίμενα να ξανακοιτάξω το σπίτι μόλις θα περνούσε η πόρα,

από φόβο μήπως βρισκόμουν απέναντι σε μια οφθαλμαπάτη.

Αν ήθελα, θα μπορούσα τις επόμενες μέρες να το είχα επισκεφτεί. Ήθελα. Προφασιζόμουν όμως τις απαιτήσεις των στρατιωτικών επιχειρήσεων και τις ζωές που κρέμονταν από ένα μου πρόσταγμα.

Συμμετείχα σαν ναρκομένος στις μάχες, κρατώντας με μεγάλη προσπάθεια, και όσο μπορούσα, το μυαλό μου καθαρό. Ήθελα, αλλά προετοιμαζόμουν. Εξακολουθούσε να μου φαίνεται απίστευτο ότι το σπίτι είχε επιζήσει και με περίμενε να επιστρέψω — με περίμενε άραγε; Απίστευτο ότι είχα αφεθεί στο αίμα αυτού του πολέμου, απλώς και μόνο για να θυμηθώ την ύπαρξή του, σαν πεμπτουσία της μνήμης.

Έλεγα πως υποσχόταν μια απειλητική και φιλήδονη κάθαρση, έλε-

γα πως ήμουν σαν αρραβωνιασμένος μαζί του. Γυρνούσα και το κοιτάζα συνέχεια, εντάσσοντάς το πάλι στο τοπίο του και ψάχνοντας ασταμάτητα τους πέτρινους τοίχους του. Πίεζα τα υλικά να αποκαλύψουν τις προθέσεις τους. Δεν μου έκρυψαν το εσωτερικό του, φωτισμένο είτε από μια διάπλατη εξώπορτα είτε από το μετακινούμενο φως του λύχνου, ακριβώς όπως άρχισα με ταχύτητα να θυμάμαι. Με περίμενε άραγε, ξαναρώτησα.

Αποφάσισα να το επισκεφτώ το πρώτο βράδυ μετά τις μάχες. Ο χρόνος πίεζε, γιατί είχαμε τελειώσει πια εδώ πάνω, κι εγώ τουλάχιστον δεν μπορούσα να παραμείνω και να βλέπω τη λεηλασία. Βρήκα το κλειδί κάτω από την πέτρα που το κρύβαμε. Ευχαριστήθηκα με τον αυτόματο πληθυντικό — σήμαινε πως

το σπίτι με περίμενε. Αναρωτήθηκα κατά πόσον ο ήπιος μεταλλικός φθόγγος του κλειδιού θα μπορούσε πια να ορίζει τη ζωή, την όποια ζωή, σαν αλληλουχία. Ο ήχος του ακούστηκε σαν εκπυρσοκρότηση και με κατατρόμαξε. Τα όπλα των Οθωμανών θα ήταν γεμάτα, αφού είχαν την άδεια να λεηλατούν επί τρεις ημέρες. Τα όπλα των χριστιανών θα βρίσκονταν μαζί τους, ψηλά στα βουνά, αν και πάντα κάποιος θα είχε βραδυπορήσει στο άδειο χωριό. Έπρεπε να βιαστώ.

Η πόρτα άνοιξε τρίζοντας. Μπήκα και την έκλεισα. Έπειτα στήριξα την πλάτη μου πάνω στα χοντρά σανίδια της πόρτας αναζητώντας το δικό της σκελετό από νερά του ξύλου, ρόζους και καρφιά. Τα δάκρυα με υποχρέωσαν να κλείσω τα μάτια. Τυφλός, άρχισα να βυζαίνω τον

ίδιον αέρα. Πέρασε αρκετή ώρα ώσπου ν' ανοίξω πάλι τα μάτια και να πω ότι είχα χορτάσει το γάλα.

Διαπίστωσα πως η πόρτα, που πάνω της στηριζόμουν, είχε ψηλώσει, ενώ εγώ είχα μικρύνει σε παιδί. Μ' ένα δεξί χεράκι σκούπισα τα χέρια.

Αποσπάστηκα από την πόρτα και προσπάθησα να περπατήσω, νιώθοντας αδύναμος και φθαρτός. Με το ίδιο χεράκι στηρίχτηκα στον τοίχο κι έκανα ένα γύρο στο σπίτι. Κοιτά στην παραστιά έβγαλα μια πέτρα από τον τοίχο, αλλά η σφεντόνα δεν ήταν πια εκεί. Σκέφτηκα ότι δεν πειράζει, αφού όταν μεγαλώσω θα κυνηγώ με όπλο τα πουλιά. Έβαλα στη χαραμάδα του τοίχου, όπου παλιά έκρυβα τη σφεντόνα, τη σκουριασμένη λεπίδα και το γράμμα του Αντώνη*, επιστρέφοντάς τα

όπου ανήκαν. Αν μπορούσε κάτι ν' ανήκει σε κάτι άλλο. Σφράγισα με την πέτρα την κρυψώνα τους· ο ενταφιασμός είναι μια περίπτωση, πρόσθεσα. Ούτε και ήθελα να δώσουν ερμηνείες σε κάποιους περιεργούς, αν τα 'βρισκαν πάνω μου.

Δεν ήξερα αν έζησε εδώ κανείς μετά τη μάνα μου, εφόσον δεχόμουν την εκδοχή πως έζησε και τέλειωσε εδώ μόνη της. Δεν μπόρεσα να βρω κανένα τεκμήριο, γιατί το σπίτι ήταν άδειο από κάθε αντικείμενο, μολονότι συνέβαινε να τα θυμάμαι όλα με απίστευτη διαύγεια, τα λίγα όσα αποτελούσαν το νοικοκυριό ενός αγροτικού σπιτιού και την ανάπαυση των καταπονημένων μας σωμάτων. Παρά τις ενθυμήσεις μου, το σπίτι βρισκόταν άδειο, δείχνοντας πως δεν είχε κατοικηθεί για χρόνια. Μια σχεδόν ανεπαί-

σθητη ομολογία των οριζόντιων, των κάθετων και της καμπύλης, πως απουσίασαν τα αισθήματα. Κάτι σαν σκόνη ή σαν ιστός αράχνης στις γωνίες. Με το ίδιο χεράκι όφειλα να παραμερίσω τα πέπλα τους.

Προχώρησα και στάθηκα ακριβώς στη μέση της κεντρικής καμάρας. Άνοιξα μια μικρή λακκούβα στο πατημένο ξερό χώμα του δαπέδου. Αλλά δεν είχα όσα χρειαζόμουν. Ούτε άλλο αίμα από το δικό μου. Χάραξα με το γιαταγάνι το λεπτό δέρμα του καρπού, κι άφησα να χυθούν μερικές σταγόνες μέσα στη λακκούβα. Ύστερα κάθησα και περίμενα λέγοντας τα λόγια. Περίμενε ώρα, σαν ν' αντιστέκονταν οι ίσκιοι στα παρακάλια μου. Φοβόμουν μήπως δεν μπορούσαν να εισακουστούν, αφού δεν είχα τα απαιτούμε-

να, ή και για άλλους λόγους, που εδώ μέσα θα μπορούσαν να με συντρίψουν. Τέλος, πολύ αργά, σαν ένα τυχαίο τίναγμα του βλέφαρου, οι οριζόντιες, οι κάθετες και η καμπύλη άρχισαν να τρέμουν, ώσπου άρχισαν να χύνουν τη σαφήνεια της γραμμής τους στο χώμα, ζωντανεύοντας το αναμεταξύ τους κενό. Ήρθαν οι γνώριμες φωνές ανθρώπων, των σπιτίσιων ζώων, ο ήχος του καιρού, των τραγουδιών, του κάματου, του πένθους και των εορτών. Έπειτα ήρθαν μυρωδιές του σώματος, του δέντρου, του υφάσματος, της χειμωνιάτικης φωτιάς, του θερισμένου κάμπου και των ώριμων μήλων· αυτή πλημμύρισε το σπίτι, όπως τότε, και το γύρισε στο κόκκινο.

Στο φως των μήλων είδα το χέρι της, που είχε σταματήσει στο αδρά-

χτι, να στρίβει επιτέλους τα δάχτυλα. Και το χέρι του πατέρα, που είχε σταματήσει στο χαλινάρι, να λυγίζει επιτέλους τον καρπό.

Τα χέρια οδήγησαν ολόσωμες τις μορφές. Πρώτη εκείνη με πλησίασε και με καλωσόρισε, τον χαμένο της γιο, τον βασανισμένο από κλειστή αγάπη, τον αλαφροϊσκιωτο. Πώς μπόρεσε να κατεβεί και δεν φοβήθηκε καμιά θρησκεία; Όμορφος που ήταν όμως, καθώς εταίριαζε την ακμή του άντρα και την αθωότητα του παιδιού με τον γλυκύτερο τρόπο που έσμιξε ποτέ η κορυφογραμμή του απέναντι όρους τον ουράνιο θόλο για να χαθεί μαζί του στο σκοτάδι. Ας την πλησίαζε λιγάκι, για να δει στα ίδια μάτια την κούραση των χωραφιών να δαμάζεται από ένα πιάτο ζεστό φαΐ και τον εύκολο ύπνο. Για να δει στα ίδια μάτια την

κούραση της αραβικής του ζωής να δαμάζεται από το ξεχασμένο χάδι στα μαλλιά του. Αλλά να μην πλησιάζε τόσο πολύ που να διαπιστώσει τα μαρτύρια, ας έμενε πάντα όπως τη γνώρισε. Το ήξερε, βέβαια, ο καλός της, πως γρήγορα θα συναντιόντουσαν και θα χαίρονταν ασώματοι και αναμάρτητοι. Να μη φοβάται, άρα, περβόλια και γλυκά νερά, οπού θα έβλεπε στον ύπνο.

Έτρεξα προς το μέρος της. Εξαφανίστηκε αμέσως. Έγειρα στο χώμα αποκαμωμένος. Σε λίγο άκουσα μια ψαλμωδία και σήκωσα το κεφάλι. Ο πατέρας ερχόταν ντυμένος με χρυσοκέντητα άμφια και ψέλνοντας «Η γέννησή Σου, Χριστέ, ο Θεός ημών», γιατί θυμόταν πάντα πως με είχανε βαπτίσει Εμμανουήλ. Με είχε γράψει στα βιβλία με το χέρι του, Εμμανουήλ Καμπάνης Παπαδάκης

του Φραγκιού. Δεν ήξερε πια πώς να με αποκαλέσει, με τα χριστιανικό ή με το μουσουλμανικό μου όνομα, για τούτο έψελνε· βέβαια συνέχιζε να μ' έχει στο μυαλό του με το χριστιανικό. Μερικά πράγματα δεν αλλάζουν είπε, και για τούτο σε δέχομαι, αν και τυραννίστηκα μέχρι να το αποφασίσω. Μερικά δεν αλλάζουν ούτε στο βασίλειο των ίσκιων, μονάχα που καμιά φορά τρελαίνονται κι αυτά απ' τον νοτιά και δείχνουν άλλα απ' ό,τι τα γνώρισες. Να ξέρεις πως ξανά θα προτιμούσα τη σφαγή απ' την ατίμωση. Πλην, άλλο αυτό, απ' τη ζωή που σου 'τυχε. Πρόκοψες, κι αυτό είναι καλό, χάθηκες όμως από τη συνέχειά σου. Μαζί σου έκοψες και μένα. Σε σώζει ότι ποτέ δεν θέλησες, ή δεν κατάφερες, να μας διαγράψεις. Εγώ, που γνώρισα τ' αγκάθια του

ενός δρόμου, αναγνωρίζω τη δυσκολία των δυο δρόμων. Θέλω να πω, αναγνωρίζω μια προσπάθεια εξιλέωσης. Θα παρακαλέσω για σενα. Όχι, δεν ξέρω με ποιο τρόπο θα πεθάνεις, σου λέω μόνο πως είναι γραφτό να γίνει δύσκολα. Εσύ, να σταθείς γενναίος και να μη φοβηθείς. Γρήγορα θα συναντηθούμε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να βρείτε:
 - α) Ποιος μιλάει στο κείμενο, με ποιο τρόπο και σε ποιο τόνο.
 - β) Ποιο αποτέλεσμα δημιουργεί στον αναγνώστη αυτός ο τρόπος αφήγησης.
2. Να επισημάνετε στο κείμενο στοιχεία που φανερώνουν:

- α) την εσωτερική κατάσταση του αφηγητή σε συνδυασμό με τα εξωτερικά περιστατικά,
β) την εξέλιξη των συναισθημάτων του αφηγητή.
3. α) Με ποιο τρόπο ο αφηγητής-ήρωας ανακαλεί τους δικούς του,
β) Ποιοι εμφανίζονται και ποια είναι η στάση τους απέναντί του.
4. Να απαντήσετε με βάση το κείμενο:
α) Γιατί ο πατέρας τυραννίστηκε να αποφασίσει αν πρέπει να τον δεχτεί;
β) Γιατί τελικά τον δέχεται;
5. Δυο φορές επαναλαμβάνεται το ενδεχόμενο της γρήγορης συνάντησης του ήρωα με τους γονείς του. Τι σημαίνει αυτό και ποιος ο ρόλος στην πλοκή της αφήγησης;

6. Θα μπορούσαμε, με βάση το απόσπασμα και την εισαγωγή, να χαρακτηρίσουμε τον Ισμαήλ Φερίκ πασά τραγικό πρόσωπο; Γιατί;

Ρέα Γαλανάκη

Γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης το 1947. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έχει εκδώσει τα έργα: Πλην εύχαρις (1975), Τα ορυκτά (1979), Το κέικ (1980), Πού ζει ο λύκος (1982), Ομόκεντρα διηγήματα (1986), και τα

μυθιστορήματα: Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά (1989), Θα υπογράψω Λουί (1993), Ελένη, ή Ο Κανέννας (1998), Ο αιώνας των λαβυρίνθων (2002). Έχει τιμηθεί με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος, το 1999.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 8ου ΤΟΜΟΥ

Περικλής Σφυρίδης: [Εμάς άραγε ποιος θα μας κοιτάξει;] (Ψυχή μπλε και κόκκινη, 1966).....	5
N. Δ. Τριανταφυλλόπουλος: Σκαριμπικό αλλιώςτικο, περ. Νεφούρια, τχ. 1, 1999.....	20
Τόλης Καζαντζής: Ο λάκκος (διήγημα), Η παρέλαση.....	35
Γιώργος Χειμωνάς: Ο βοηθός των θαμμένων (Ο εχθρός του ποιητή, 1990).....	48
Γιώργης Γιατρομανωλάκης: [Η τελετή] (Το Λειμωνάριο, εκδ. Κάλβος 1974).....	64
Δημήτρης Νόλλας: Στο δρόμο για το Βούπερταλ (Τα θολά τζάμια, εκδ. Καστανιώτης).....	87
Γιάννης Πάνου: (... Από το στόμα της παλιάς Remington..., εκδ. Τρίλοφος,	

Θεσ/νίκη 1981).....	119
Νατάσα (Αναστασία) Κεσμέτη: Το αιώνιο ρολόι (διήγημα — Το αιώνιο ρολόι, εκδ. Καστανιώτης 1987)...	143
Ρέα Γαλανάκη: [Επιστροφή στο πατρικό σπίτι] (Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά, εκδ. Άγρα 1989.....	162

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ τυπώνονται από το ΙΤΥΕ- ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από
δικαιώματα (copyright), ή η χρήση
του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς
τη γραπτή του Υπουργείου
Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων/ ΙΤΥΕ- ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.**